

Selvforsvar og gamle venner

Habilitet og tilskuddspraksis i departementene

Metoderapport til SKUP 2012

Kjetil Magne Sørenes, Tore Bergsaker, Bjørn S. Kristiansen, Veslemøy Lode, Marie Melgård
og Martine Aurdal.
Dagbladets samfunnsavdeling

Tittel på arbeidet: Selvforsvar og gamle venner – habilitet og tilskuddspraksis i departementene.

Sakene er publisert i Dagbladet på nett og papir fra 25. januar 2012 til 30. desember 2012. (se vedlegg i eget hefte)

Redaksjonens adresse: Dagbladet
Langkaia 1
Postboks 1184 Sentrum
0107 Oslo

Tlf: 24001000

Journalistenes kontaktinfo:

Tore Bergsaker, tbe@dagbladet.no tlf. 90097190
Kjetil Magne Sørenes, kjs@dagbladet.no tlf. 94425898
Bjørn S. Kristiansen, bsk@dagbladet.no, tlf. 90756022
Veslemøy Lode, vlo@dagbladet.no, tlf. 98637652
Marie Melgård, mariemelgard@gmail.com, tlf 98432277
Martine Aurdal, mau@dagbladet.no, tlf. 92617926

Innholdsfortegnelse

Innledning	4
Slik startet det	4
Sentrale problemstillinger ved starten av prosjektet	6
Genuint nytt i saken	6
Slik gjorde vi det	8
Det første svarbrevet	11
Manglende journalføring.....	12
Embetsverkets rolle.....	13
Sort hull.....	14
E-posten som ikke fantes	15
SMS-ene	17
Når fikk han vite?.....	17
Avgangen	18
Splittelsen.....	18
Nye saker	19
Tilbakeblikk	20
Støres redervenn.....	20
«Gode gamle bekjente».....	21
Skandalen vokser	22
Butikk eller veldedighet?	23
Støres alternative virkelighetsforståelse.....	25
Avslørende interne UD-dokumenter	26
212 x Tschudi.....	28
Innflytelse til salgs	28
«Umin og Felix»	29
Møtene	29
Dagbladets habilitetsvurdering	30
Snakket usant - frikjent	31
Viktige metoder og organisering av arbeidet	32
Motstand	33
Etiske vurderinger	35
Konsekvenser	36
Avslutning	37
Liste over publiserte saker (se vedlegg i eget hefte)	38

Innledning

«Jeg vil først minne om sakens begynnelse. Det var Dagbladet som omtalte etter hvert to konkrete tildelinger fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, hvor det ble påstått at tildelingene ikke var behandlet i tråd med gjeldende regelverk.»

Leder av Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, Anders Anundsen (Frp), avsluttet 10. januar i år en nær ett år lang gransking av samtlige departementers tilskuddspraksis.

25. januar 2012 avslørte vi at Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) under Audun Lysbakkens ledelse hadde bevilget 154 000 kroner til en undergruppe av SVs ungdomsparti. Da visste vi ikke at saken skulle bli dominobrikken som for alvor satte habilitet på dagsorden i norsk politikk.

Sjelden har norsk politisk journalistikk fått slike konsekvenser: Seks uker etter vår første sak hadde Audun Lysbakken og flere av hans nærmeste politiske medarbeidere gått av. En departementsråd gikk av to dager seinere. I løpet av de neste månedene skulle de to kronprinsene i SV og Arbeiderpartiet, Audun Lysbakken og Jonas Gahr Støre, måtte forklare seg overfor både offentligheten og Stortingets kontroll- og konstitusjonskomite i flere omganger.

Hele regjeringen og frie tilskudd på totalt 85 milliarder kroner fra alle departementer ble gransket som en direkte følge av saken. Det har blant annet ført til suspensjon av en ansatt i Justisdepartementet. Sakskomplekset utløste gjennom året også flere kontrollhøringer i Stortinget.

Vi påviste også en rekke mangler i departementenes håndtering av offentlighets- og arkivlovene. Debatten som fulgte handlet også om offentlighet, journalføring og arkivering i forvaltningen, og ledet til at Riksrevisjonen har fått i oppdrag å se til at nye retningslinjer følges opp.

Dagbladets avsløringer satte dagsorden for norsk politikk gjennom hele 2012. Et kombinasjonssøk på Lysbakken og Jenteforsvaret i avisenes nyhetsarkiv Retriever viser 2563 artikler som inneholder begge ordene. Et tilsvarende søk på Støre og Tschudi viser at norske medier har omtalt dem begge i totalt 2563 artikler etter vår avsløring av deres vennskap. Omtalen av habilitet var mer enn tredoblet i norske avisartikler i 2012, i forhold til året før.

Slik startet det

Det var en helt vanlig mandag morgen og et rolig morgenmøte, inntil Tore Bergsaker utdypet hva han mente med setningen: «Jeg har hørt noe som kanskje kan være en sak.»

Før helga hadde en bekjent nevnt at han burde se nærmere på Sosialistisk Ungdoms (SUs) arbeid med selvforsvarskurs for jenter. Ifølge tipseren hadde ungdomsorganisasjonen fått en statlig ekstrabevilgning fra BLD til dette arbeidet. Vi syntes umiddelbart dette var interessant. En viktig profileringsarena for SU, finansiert av den tidligere SU-nestlederen Audun Lysbakken i regjering. Kunne dette stemme?

Det eneste stedet vi fant ut at tildelingen var omtalt tidligere var på SVs egne hjemmesider, i en artikkel signert statssekretær i BLD og tidligere SU-leder Kirsti Bergstø:

[\(/Language/English\)](#) [\(/Language/Espanol\)](#) [\(/Language/Samegillit\)](#)

Sammen mot voldtekt

Foto: Julia Skorupska

Audun Lysbakken og Kristin Halvorsen lanserer nå en kampanje og nye tiltak i skolen for å bekjempe voldtekt. - Vi vil gi ungdom trygghet til å si i fra når noen trækker over andres grenser, sier Halvorsen og Lysbakken.

KIRSTI BERGSTØ
04.11.2011 kl. 11:11

- Vi har bevilget 1 million til kampanjen "Sammen mot voldtekt" og 500 000 til kurs i **selvforsvar** og grensesetting i skolen. Det er viktig at ungdom diskuterer og bevisstgjøres på tema rundt kjønn, kropp og grensesetting, sier Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Audun Lysbakken.

- De fleste voldtekter skjer i private hjem og blir utført av noen man kjenner. Vi må jobbe forebyggende for å bekjempe voldtekt, uttaler Lysbakken.

Kunnskapsminister Kristin Halvorsen er klar på at man spesielt må arbeide i forhold til unge:

Artikkelen redegjorde for en bevilgning på én million kroner til prosjektet «Sammen mot voldtekt», men ikke for hvem som fikk 500 000 kroner til selvforsvar og grensesetting i skolen. Vi sendte denne korte e-posten til departementet for å få svar på det:

Fra: Tore Bergsaker
Til: 'bld-info@bld.dep.no'
Kopi:
Emne: Kurs i selvforsvar

Sendt: ma 23.01.2012

Hei

I november uttalte Lysbakken dette (hentet fra SVs hjemmeside):

- Vi har bevilget 1 million til kampanjen "Sammen mot voldtekt" og 500 000 til kurs i **selvforsvar** og grensesetting i skolen. Det er viktig at ungdom diskuterer og bevisstgjøres på tema rundt kjønn, kropp og grensesetting, sier Barne-, likestillings- og inkluderingsminister Audun Lysbakken.

Hvem er de 500 000 kronene til kurs i "selvforsvar og grensesetting i skolen" bevilget til?
Er pengene utbetalt?

Med vennlig hilsen

Tore Bergsaker
Journalist i Dagbladets samfunnsavdeling
tbe@dagbladet.no
T: +47 90097190
Web: www.db.no

Da denne e-posten ble sendt, visste vi ikke at dette var oppstarten til et flere måneders hardt arbeid for hele Dagbladets samfunnsavdeling, og som etter hvert skulle engasjere Stortinget, alle departementer og store deler av norsk presse.

Sentrale problemstillinger ved starten av prosjektet

- Er det greit, politisk og juridisk, å bevilge penger til ungdomsorganisasjonen til den politiske ledelsen i departementet?
- Burde politisk ledelse i departementet ha erklært seg inhabil ved tildelingene, eller foretok de reelt eller formelt en habilitetsvurdering?
- Hvordan var tildelingsprosessen blitt håndtert? Er den i tråd med lover, forskrifter og interne reglement?

Genuint nytt i saken

Dagbladets gransking av habilitet og tilskuddspraksis i departementene har avslørt:

Ga penger til sine egne

SV-statsråd Audun Lysbakken ga sine unge partivenner i Sosialistisk Ungdom (SU) 154 000 kroner fra statsbudsjettet til å drive feministisk selvforsvarskurs. Også Landsforeningen for homofile, bifile, biseksuelle og transpersoner (LLH) i Sør-Trøndelag, der en tidligere SU-nestleder var styreleder, fikk penger.

Hemmeligholdt midlene

Tilskuddene ble aldri utlyst, og en rekke andre aktører som både hadde lang erfaring med og som kunne tenke seg å arrangere slike kurs ble holdt utenfor søkeprosessen.

Regelbrudd

Tildelingen, som BLD først hevdet å være helt ordinær, var et brudd på økonomireglementet.

Mangelfull journalføring

Vi påviste omfattende mangler ved journalføringen i BLD. Hele 48 dokumenter i saken som er datert før 25.1.2012, er blitt journalført etter at Dagbladet startet granskningen av saken.

Feilinformerte Stortinget

Audun Lysbakkens redegjørelser til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité hadde omfattende mangler. I to omganger garanterte han for at all relevant informasjon var oversendt, men ved begge anledninger kunne Dagbladet vise at sentral korrespondanse om saken var blitt utelatt.

Ga millioner til vennens stiftelse

Utenriksdepartementet (UD) bevilget seks millioner kroner til stiftelsen *Senter for nordområdelogistikk*, initiert og styrt av Jonas Gahr Støres årelange venn, rederen Felix Tschudi.

Rik på offentlig tilskudd

Støre-vennen Felix Tschudi kunne ha en økonomisk fordel av UD's støtte.

Droppet habilitetssjekk

Støre vurderte aldri sin egen habilitet før tildelingen.

Professoren som forsvant

Et sentralt formål med prosjektet, finansieringen av et professorat ved Høgskolen i Bodø, aldri ble realisert. Med UD's godkjenning ble alle pengene brukt på Senter for nordområdelogistikk i Kirkenes.

Åpnet dører

Tschudis kontakt med UD åpnet dørene til minst fire andre departementer, etter at det ble etablert en referansegruppe bestående av departementer som var engasjert i temaet «logistikk i nordområdene».

Gode venner

Støre har også ved flere andre anledninger har hjulpet sin redervenn politisk, blant annet ved å øve press mot tidligere miljøvernminister Helen Bjørnøy i en klagesak til nytte for Tschudi Shipping Company.

Ville selge politisk makt

Tschudi forsøkte å selge politisk makt for å lokke til seg sponsorer og partnere. For et årlig beløp på 1,2 millioner kroner, kunne private selskaper kjøpe status som «Founding partner». Med på kjøpet ville de få tilgang til «et internasjonalt politisk nettverk på høyt nivå».

Fra allmennyttig til butikk

En endring i organisasjonsform i 2011, fra allmennyttig stiftelse til næringsstiftelse, gjorde at Senter for nordområdelogistikk kunne begynne å tjene penger, stikk i strid med en sentral forutsetning fra UD. UD motsatte seg ikke endringen, og fortsatte millionstøtten.

Saksbehandlingsrot

Vi avslørte alvorlige mangler ved saksbehandlingen i forkant av utbetaling av offentlige midler. I BLD og UD påviste vi forhåndstilsagn om tilskudd, manglende kunngjøring og manglende bevissthet rundt habilitet. Året skulle avsløre liknende mangler i flere departementer.

Overkjørte embetsverket

Både i Lysbakken- og Tschudi-sakene advarte embetsverkene i departementene mot habilitetsproblematikk, men ble overkjørt av politisk ledelse.

Slik gjorde vi det

Departementet svarte raskt på e-postspørsmålet om hvem som hadde mottatt den halve millionen til kurs i selvforsvar og grensesetting som det ikke var redegjort for på SVs hjemmesider. Disse pengene hadde gått til LLH-Sør Trøndelag (346 000 kroner) og til organisasjonen Jenteforsvaret (154 000 kroner).

Det viste seg at Jenteforsvaret hadde det meste til felles med Sosialistisk Ungdom (SU). I Brønnøysund var organisasjonen registrert med felles adresse og telefonnummer. Samtlige styremedlemmer i Jenteforsvaret hadde også sentrale verv eller posisjoner i SU eller SV. Noen av navnene kjente vi fra før, de andre gikk vi gjennom en etter en og undersøkte - gjennom SVs hjemmesider, Atekst, Facebook og rene Google-søk. Det viste seg også at organisasjonen var blitt etablert og registrert bare få dager før pengene var blitt delt ut.

Søk i Bizweb

« Tilbake til søkeresultat

Søk **Jenteforsvaret**

» avansert søk...

Automatisk søk på "Jenteforsvaret":

Visma Bizweb

Bizweb

BizSearch

BizSelect

BizNews

BizMobile

BizAlarm

Kreditinformasjon

Offentlige rapporter

Benchmark

Organisasjonsnr: 897538652

Besøksadresse: c/o Sosialistisk Ungdom Akers gata 35, 0158 Oslo

Postadresse: c/o Sosialistisk Ungdom Akers gata 35, 0158 Oslo

Kommune, Fylke: Oslo, Oslo

Tlf / Fax: 21 93 33 50 / 21 93 33 01

Internett domene: SU

E-post:

Foretaksform: FLI

Antall ansatte:

Etableringsår: 2011

Registreringsdato: 07.11.2011

Foretaksregisteret: Nei

MVA-registeret: Nei

Frivillighetsreg: Nei

Tips oss om endringer

Signatur: Liv-Tone Ruud

Navn	Rolle	Siden
Liv-Tone Ruud (25)	Styreleder	15.11.2011
Ebba Augusta Boye (25)	Nestleder	15.11.2011
Andrea Gustafsson (24)	Styremedlem	15.11.2011
Helga Eggebe (29)	Styremedlem	15.11.2011
Idun Aune (22)	Styremedlem	15.11.2011
Kamilla Øren Eidsvik (27)	Styremedlem	15.11.2011
Lene Lie (26)	Styremedlem	15.11.2011
Mari Lund Arnesen (25)	Styremedlem	15.11.2011
Signe Røpeid Sæbe (21)	Styremedlem	15.11.2011
Ebba Augusta Boye (25)	Kontaktperson	15.11.2011

Vær oppmerksom på at informasjon om tiltredelsesdato på rollenehavere er datoen informasjonen ble endret i vår database. I dag vil denne informasjonen normalt bli oppdatert 2 dager etter at det er endret i Brønnøysundregistrene. Eldre data kan være mer upresise. Det kan også forekomme feil pga navneendringer.

* Dataene går tilbake til april 2000, slik at vi ikke vet endringer i roller før dette. 04.04.2000 betyr derfor fra 04.04.2000 eller tidligere.

Handwritten notes:

- Nest - Styremødl SU
- LØDER SU
- KVINNEROLUTIK
- UTVAL SV
- TIDL. STYREMØDL TRONDHØM SU
- TIDL. LØDER OSLO SV
- STYREMØDL. SU
- STYREMØDL. OSLO SV
- INNSTRUKTOR
- ANNA LUND BLOM SV
- STYREMØDL i SU

Notat fra den første kartleggingen av Jenteforsvaret.

Dermed kunne vi dokumentere at Lysbakken hadde bevilget penger til sin egen ungdomsorganisasjon. Søknaden fra Jenteforsvaret var datert 14. oktober, tre uker før den formelle etableringen av Jenteforsvaret som egen organisasjon. Der skriver de rett ut at dette er en undergruppe av SU.

regjeringen hadde penger å dele ut til selvforsvarsundervisning. Og i et intervju med Dagbladet kunne lederen til og med fortelle at de hadde sendt brev til departementet og etterlyst nettopp en slik mulighet for finansiering av selvforsvarskurs. Likevel var de blitt holdt uvitende om at det her var mulig å søke. Heller ikke Norges Kampsportforbund eller Rød ungdom, som har arrangert «bøllekurs» i 30 år, fikk høre om pengene.

Dermed kunne vi slå fast at Lysbakken hadde holdt feministpengene hemmelige for potensielle søkere.

Statsråden ble far dagen før vi kontaktet departementet om selvforsvarspengene, og var derfor i omsorgspermisjon de to neste ukene. I denne perioden fikk vi verken videreformidlet spørsmål eller snakket direkte med Lysbakken. Han stilte i samme periode til tv-intervju om sitt kandidatur som ny SV-leder, men vi fikk beskjed om at vår sak var for komplisert til at han kunne sette seg inn i den mens han var i permisjon.

Vi var henvist til statssekretær Henriette Westhrin, som sa rett ut at det hadde vært en lukket prosess:

«Meg bekjent har det ikke vært en åpen søknadsprosess, men vi er blitt kontaktet av organisasjoner og på bakgrunn av dette har vi bevilget», sa hun til oss.

Et sentralt spørsmål for oss ble da: Kan en slik prosess være lovlig? Eller er det et brudd på andre regler eller retningslinjer?

Vi tok kontakt med juridisk ekspertise, blant andre jusprofessor Erik Boe, som ikke kunne vise til at en slik prosess innebar noe lovbrudd. Derimot ble det nevnt at dette kunne være i strid med finansdepartementets reglement for økonomistyring, det såkalte økonomireglementet. Dette reglementet følges opp av Direktoratet for økonomistyring (DFØ). Direktøren der, Marianne Andreassen, ville ikke uttale seg konkret om denne saken, men bekreftet at økonomireglementets pkt.: 6.3.2 er en relevant bestemmelse for denne tildelingen. Der heter det:

«Kunngjøring skal foretas på en slik måte at man når hele målgruppen som tilskuddsbevilgningen tar sikte på. Kunngjøring er ikke nødvendig når tilskuddsbevilgningen tar sikte på en eller noen få navngitt(e) mottaker(e) i tråd med pkt. 6.4.2.»

Dermed kunne vi slå fast at prosessen i departementet kunne være i strid med reglementet.

Departementet nektet å svare på om saksbehandlingen hadde vært et regelbrudd, men da Lysbakken 9. februar for første gang tok selvkritikk på hvordan denne saken var blitt håndtert, var det nettopp den manglende utlysingen og bekjentgjøringen han beklaget.

Det første svarbrevet:

Denne selvkritikken ble framført i det første svarbrevet Lysbakken sendte til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Det brevet skulle vise seg å bli viktig i vår videre dekning.

I dette brevet ble det vist til to brev mellom SU og departementet som ikke var å finne igjen i postjournalen. Med henvisning til at disse brevene var omtalt i svaret til komiteen, ba vi om innsyn i dem. Siden dette var ekstern korrespondanse var de åpenbart offentlige.

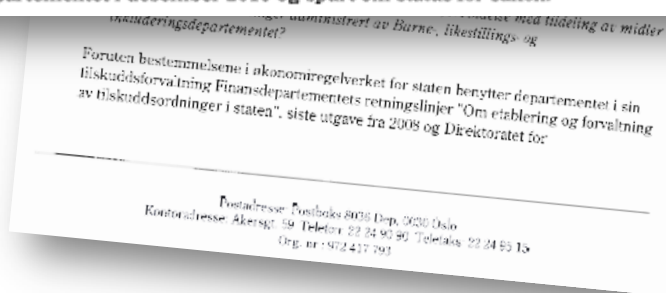

SU tok på nytt kontakt med departementet våren 2010. I denne sammenheng ble det redegjort for SU sin erfaring med kurs i grensesetting og selvforsvar for jenter. Henvendelsen inneholdt en forespørsel om muligheten til å få finansiert et prosjekt der formålet var å øke utbredelsen av slike kurs og å utdanne flere instruktører til kursene.

Henvendelsen ble fulgt opp gjennom en prosess i departementet. Dette ledet fram til en beslutning om å foreslå et prosjekt i statsbudsjettet for 2011. I Prop. 1 S (2010-2011) for BLD er det i omtalen av strategier og tiltak (side 86) redegjort for at:

Nedenfor redegjør jeg for departementets behandling av denne saken. Gjennomgangen viser at prosessen i departementet, i forkant av tildelingen av tilskuddene, ikke ivaretok kravene i økonomiregelverket i tilstrekkelig grad. Bekjentgjøringen av tilskuddene skjedd på en slik måte at potensielle søkere ikke fikk tilskudd. Jeg ser at det er behov for å styrke departementets prosess med tildeling av midler.

I august 2011 mottok departementet en ny henvendelse fra SU. I henvendelsen nevnes det kort at SU arbeider med et prosjekt om feministisk selvforsvar i skolen og planlegger opprettelse av en egen organisasjon: "Jenteforsvaret". Det ble vist til møtet med departementet i desember 2010 og spurt om status for saken.

E-postene ga oss ny innsikt i hele prosessen rundt tildelingen. Det gikk klart fram at formålet med opprettelsen av Jenteforsvaret var å kunne søke om offentlig støtte.

Vi i SU er i gang med å starte en egen organisasjon for feministisk selvforsvar, "Jenteforsvaret", slik at det er lettere å søke på prosjektet.
Har du tips til hva en slik søknad bør inneholde?

E-post fra SU-leder Liv Tone Ruud til Kirsti Bergstø 28.8.11

Det gikk også fram at SU-leder Mali Steiro Tronsmoen var klar over at tildelingen kunne være kontroversiell og hun spør statssekretær Kirsti Bergstø om de burde bytte ut noen kursledere for at tilknytningen til SU ikke skulle være så åpenbar.

Kirsti og Anna:
Er det jeg skriver om Jenteforsvaret riktig?
Bør noen andre enn jeg og Lene komme for å holde kurset, ettersom alle kjenner oss som SV/SUere,
eller synes dere ikke det spiller noen rolle?

E-post fra SU-leder Mali Steiro Tronsmoen til Kirsti Bergstø 11.12.11.

Dermed kunne vi lage saken «Diskuterte tåkelegging».

Manglende journalføring

Men det var mer enn selve innholdet i disse to e-postene som var oppsiktsvekkende. Da vi fikk dem tilsendt så selve filene slik ut:

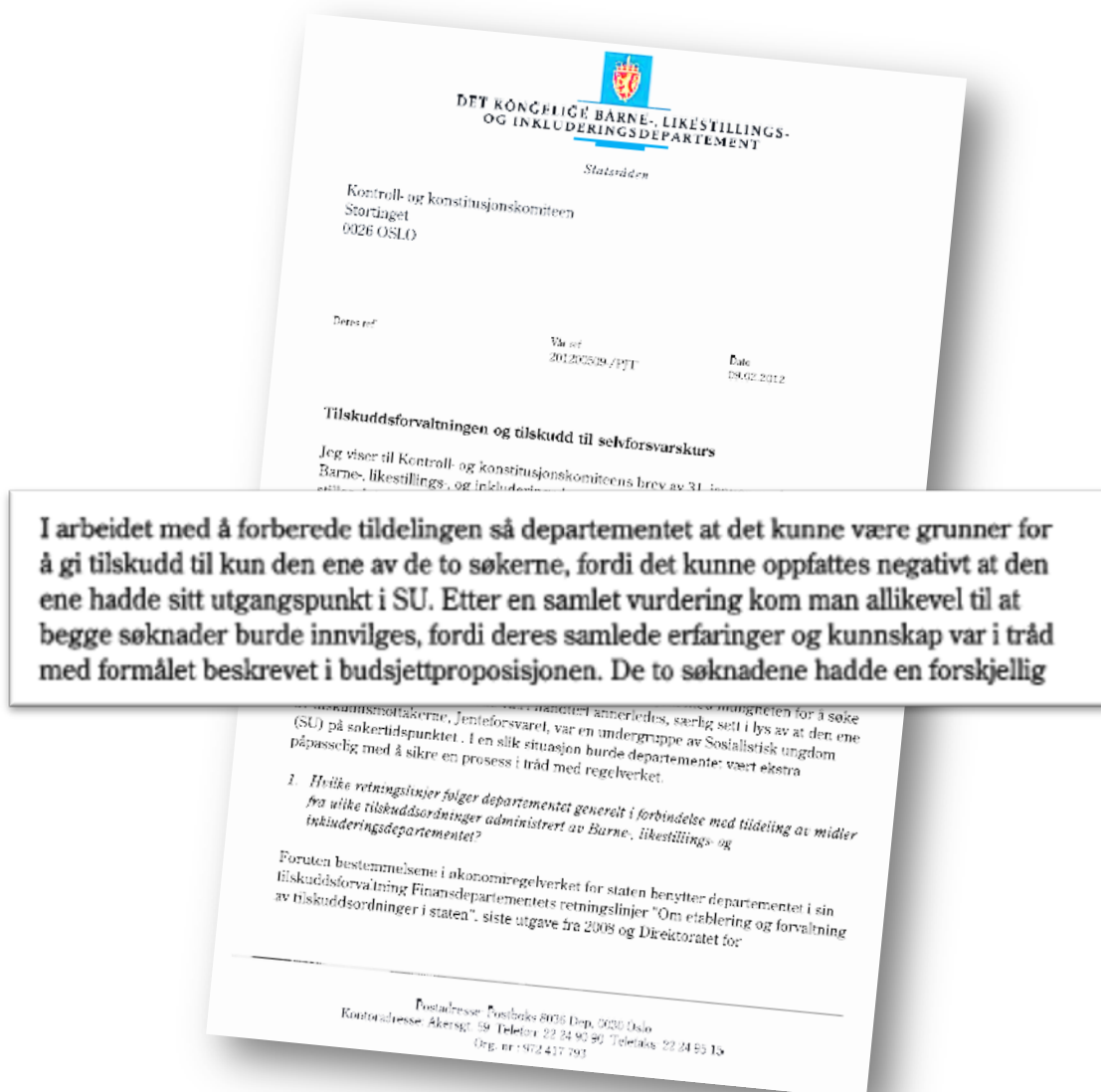
Filnavnene viste at arkivet i BLD hadde gitt disse brevene dokumentnummer 19 og 20. På den journaloversikten vi hadde liggende gikk ikke dokumentnummereringen lenger enn til ti. Det så ut som om ytterligere dokumenter nå var i ferd med å bli arkivert i denne saken.

På direkte spørsmål bekreftet departementet at de nå holdt på å journalføre en rekke gamle dokumenter i denne saken, og at dokumentnummereringen nå gikk til over 25. Dermed kunne vi avsløre at en lang rekke dokumenter var blitt holdt skjult. Da vi ble klar over dette ba vi selvsagt om innsyn i alle disse nylig journalførte dokumentene også.

I dag er det journalført 48 dokumenter i saken som er datert før 25. januar (den dagen Dagbladet første gang omtalte saken).

Embetsverkets rolle

Et avsnitt i det første brevet fra Lysbakken til kunne leses som om det hadde vært intern uenighet i departementet om dette var en klok tildeling i og med det nære forholdet mellom SU og statsråden.

Kildeopplysninger fra flere hold gikk ut på det samme, men vi klarte ikke å få bekreftet disse opplysningene tilstrekkelig. En kilde ville ikke siteres på dette og vi hadde også en andrehåndskilde. Kilden hevdet at fagavdelingen i BLD i sin innstilling hadde frarådet tildelingen. Men denne innstillingen nektet departementet oss innsyn i.

I ni dager var intern uenighet i departementet et av våre hovedspor og noe vi prøvde å få bekreftet fra en lang rekke kilder. Departementet nektet å svare på spørsmål om dette, og vi opplevde at «alle» i BLD fikk munnkurv.

Da Lysbakken 23. februar sendte over sitt andre brev til kontrollkomiteen holdt han også en pressekonferanse. I en måned hadde vi stort sett vært helt alene om å dekke saken. Da vi ankom møterommet på statsrådens kontor, så vi raskt at vi ikke var det lenger. Rommet i BLD var fullt av andre journalister og tv-teknikere som rigget for direkteoverføring.

Lysbakken gjorde et stort nummer ut av at han var åpen og utøvet meroffentlighet. Han la der fram interne dokumenter som vi hadde etterspurt i én måned. Disse bekreftet nettopp det vi hadde mistenkt lenge: at embetsverket hadde advart mot tildelingen, men blitt overkjørt av politisk ledelse. Vi publiserte en nettsak om dette på nett så snart pressekonferansen var i gang.

Lysbakken kom også med en ny innrømmelse: Nå så han at det var politisk uklokt å bevilge penger til noen som sto så nært SVs ungdomsparti. Samtidig viste den interne korrespondansen han la fram, at drivkraften bak tildelingen var Kirsti Bergstø. Det var hun som hadde presset gjennom at midlene ikke skulle lyses ut, og selve tildelingen til Jenteforsvaret – til tross for advarslene fra embetsverket. Lysbakken ville ikke kommentere saksgangen nærmere.

Sort hull

Under pressekonferansen gikk vi gjennom det framlagte materialet. Vi var særlig spent på hva slags svar vi kunne finne på e-posten som hadde gått til statssekretær Henriette Westhrin i april 2010. Denne e-posten inneholder avsnittet som starter med «Nå som SV har inntatt BLD....» og SU-leder Mali Steiro Tronsmoen ber Westhrin tenke kreativt for å finne finansiering til selvforsvarskurs.

Fra: Mali Steiro Tronsmoen [mailto:malitron@gmail.com]
Sendt: 15. april 2010 10:29
Til: Westhrin Henriette
Emne: Finansiering av selvforsvarskurs

Hei Henriette!

Vi i SU har som kjent i mange år arrangert feministiske seminarer rundt om i landet, kurs som fokuserer på hvordan jenter kan sette tilbake mot seksuell trakassering. I forbindelse med dette har vi også utdannet instruktører over det ganske land, og å få

Nå som SV har inntatt BLD lurere vi på om noen av dere som sitter der har mulighet for å gå nøye igjennom hvilke muligheter som kan finnes for å få finansiert et slikt prosjekt. For oss er det viktigste at

Nå som SV har inntatt BLD lurere vi på om noen av dere som sitter der har mulighet for å gå nøye igjennom hvilke muligheter som kan finnes for å få finansiert et slikt prosjekt. For oss er det viktigste at

Jeg håper du eller noen andre i BLD kan undersøke og tenke kreativt rundt dette, og komme tilbake

Jeg håper du eller noen andre i BLD kan undersøke og tenke kreativt rundt dette, og komme tilbake med noen tips og en vurdering så snart dere får muligheten.

Med kameratslig hilsen,
Mali
SU
95946615

E-post fra SU-leder Mali Steiro Tronsmoen til Henriette Westhrin, april 2010.

Til tross for Lysbakkens forsikringer så vi det ennå som lite sannsynlig at det ikke hadde vært noen kontakt mellom SU og departementet om saken, fra e-posten ble sendt til Henriette Westhrin i april 2010, fram til organisasjonen var i formelt møte med embetsverket i desember samme år. Ifølge departementet var det heller ingen kontakt i forkant av selve møtet.

Vi anså det derfor som usannsynlig at den opprinnelige e-posten ikke var blitt besvart verken formelt eller uformelt, om det så var i form av en SMS eller en muntlig tilbakemelding. I et separatintervju etter pressekonferansen spurte vi derfor Lysbakken om dette gjentatte ganger, men han sto fast på at de nå hadde lagt fram absolutt alt og at denne e-posten ikke ble besvart. Dokumentene foran oss på bordet var all kommunikasjon i saken, hevdet Lysbakken.

Vi tok opp intervjuet, her er transkripsjonen fra dialogen rundt tema:

«- *Det ligger ikke her noe svar på e-posten som ble sendt til Henriette Westhrin i april 2010. Hvordan ble det svart på den?*

- De svarene som har gått (ut), er med, så hvis det ikke ligger noe der, så har det ikke gått noe svar. Er det den første e-posten i saken?

- *Ja, den Mali sendte til Henriette i april.*

- Det ble aldri sendt noe svar på den.

- *Ble det formidlet noe muntlig svar på den på noe som helst slags måte?*

- Nei.

- *Så den bare forsvant inn i et sort hull i departementet, den e-posten, og de hørte aldri noe tilbake?*

- Nei, de fikk aldri noen respons.

- *Ikke fra noen? Verken formelt eller uformelt, muntlig eller skriftlig?*

- Nei, men det er heller ikke uvanlig, for å si det sånn. At det kommer e-post hit, som ikke får noe.. som ikke får noe, altså, av den typen. Sånn at det er helt sikkert det som har skjedd, at det aldri ble sendt noe svar.

- *Vet dere nå at dere har offentliggjort all korrespondanse i denne saken?*

- Ja.

- *Dere er helt sikre på det?*

- Nå har jeg gått gjennom alt det vi har. Dette her er også interne e-poster, ikke bare e-poster sendt fra huset. Så nå har vi gravd i alt vi har av innbokser og utbokser, og tatt med alt.

- *Har du sjekket alle dine innbokser? Du har en privat e-post-konto også, har det vært noe kommunikasjon der?*

- Nei, det har ikke vært noe kommunikasjon på den heller.»

Nå kunne ikke innsynsbegjæringer hjelpe oss.

E-posten som ikke fantes

Da ble klassisk politisk kildearbeid avgjørende. Vi hadde aldri én enkelt kilde som ga oss mange viktige opplysninger i denne saken, men jobbet aktivt opp mot alle tenkelige kilder som direkte eller indirekte kunne tenkes å være involvert i saken eller kjenne til deler av saksgangen. Alle Dagbladets politiske reportere brukte sine kildenettverk for å skaffe opplysninger, samtidig som vi jobbet systematisk med å nærme oss andre typer kilder enn de vi hadde fra før. Det var gjennom dette kildearbeidet at vi fikk tilgang til e-posten som Lysbakken to dager tidligere hadde benektet eksistensen av: Svaret som Henriette Westhrin sendte til SU-leder Mali Tronsmoen, med kopi til politisk rådgiver Line Gaare Paulsen.

Tronsmoen hadde som nevnt spurt om det var mulig å «tenke kreativt» rundt finansiering av selvforsvarskurs, «nå som SV har inntatt BLD». I e-posten Dagbladet nå kunne offentliggjøre protesterte ikke Westhrin på premissene i henvendelsen fra SU-lederen, men sa at hun skulle se på «hvilke muligheter som finnes med en gang».

From: **Westhrin Henriette** <Henriette.Westhrin@bld.dep.no>
Date: 2010/4/15
Subject: SV: Finansiering av selvforsvarskurs
To: Mali Steiro Tronsmoen <malitron@gmail.com>
Cc: Paulsen Line Gaare <Line-Gaare.Paulsen@bld.dep.no>

Hei Mali

Jeg skal sette i gang en jobb med å se på hvilke muligheter som finnes med en gang

Mvh

Henriette

Kristin Halvorsen beskriver i boka «Gjennomslag» hvordan telefonen om tilsvar til avsløringen ryster SVs partiledelse:

«Det katastrofale for Lysbakken er at Dagbladet sitter på en e-post som ikke fantes på hans «komplette liste» fra departementet. På direkte spørsmål fra Dagbladet har han til og med nektet for at et slikt svarbrev finnes.

Igjen kommer Lysbakken hjem til Kristin. Igjen spiser de grovbrød med jarlsbergost og skinke, men denne gangen er de virkelig urolige. Hvis Dagbladet har funnet en e-post de ikke ante om, da kan det jo finnes mer.»

Nå ble kildearbeidet virkelig vanskelig. Både politiske kilder og folk i embetsverket fortalte om en «klappjakt på kilder» internt i departementet, og vi opplevde at folk var redde for å snakke med oss. Internt i redaksjonen hadde vi nå streng praksis for kildevern: Reporterne visste ikke hvem som var hverandres kilder, kun avdelingsleder ble orientert om hvor den enkelte opplysning kom fra, for å kunne sortere informasjon etter antall kilder, troverdighet og motiver. Vi tilbød å møte kildene på steder langt unna både deres og våre arbeidsplasser. Skriftlig kommunikasjon foregikk på private e-postadresser, enkelte e-poster ble skrevet ut og oppbevart i låste skap samtidig som de digitale kopiene ble slettet. Vi var også forsiktige ved bruk av sms.

Gjennom dette kildearbeidet fikk vi også etter hvert tilgang til enda mer korrespondanse i saken, men som vi av hensyn til kildebeskyttelse ikke kunne publisere innholdet av. Det vi derimot kunne skrive var at det fantes ytterligere korrespondanse i saken som heller ikke var blitt gitt til Stortinget.

Bare to dager etter at Lysbakken sist hadde sagt at alle dokumenter nå var overlevert Stortinget, utløste den siste e-posten enda en intern gransking. Igjen lovet han at nå skulle alt på bordet, og at Stortinget ville få det oversendt. Nå jobbet departementet med en ny gjennomgang av all kommunikasjon mellom alle i BLDs politiske ledelse, embetsverk og ledelsen i SU og i Jenteforsvaret. De vurderte, sa de, samtidig våre krav om innsyn i sms-er, muntlig kommunikasjon og dokumenter sendt både innenfor departementet, ut og inn av departementet og på ledelsens private e-postkontoer.

SMS-ene

Torsdag 23. februar, dagen etter pressekonferansen der Lysbakken avviste at Westhrin noen gang svarte på e-posten fra SU, ba vi på nytt om innsyn i alle dokumenter i saken. Denne gang presiserte vi at vi ønsket innsyn i alle relevante SMS-er, telefonsamtaler, kalenderavtaler og oversikt over uformelle møtepunkter i saksbehandlingen av denne saken.

Vi møtte også Lysbakken påfølgende lørdag og da spurte vi ham om SMS-er var en del av den nye granskingen. Det bekreftet Lysbakken i dette intervjuet, men samtidig nektet departementet å gi oss innsyn i disse meldingene til tross for at de var samlet inn. De viste til at dette var en gjennomgang de gjorde for Stortinget og at vi også ville få tilgang til materialet når det eventuelt ble oversendt dit.

Både på telefon og skriftlig argumenterte vi for at hvis dette var offentlige dokumenter, så kunne de ikke vente med å gi innsyn til de selv fikk ferdig «en helhetlig framstilling». Hvis dokumentene eksisterer, og de er offentlige, skal vi se dem uten ugrunnet opphold, argumenterte vi. «Vi hører på hva dere sier og tar det med i vurderingen», var svaret vi fikk.

Tirsdag 29. februar mente vi de hadde hatt lang nok tid på seg til å gi innsyn i SMS-ene. Vi varslet at vi dagen etter ville lage en sak om at de hemmeligholder SMS-ene hvis de nå ikke ga oss innsyn. Men de sto fast på hemmeligholdet.

Når fikk han vite?

Hadde Kirsti Bergstø overkjørt embetsverket uten at statsråden visste om det, eller hadde hun Audun Lysbakkens velsignelse? Flere kilder med nær kjennskap til departementet hevdet hardnakket at en slik prosess umulig kan ha blitt gjennomført der uten av statsråden var blitt informert.

Vi jobbet videre for å kartlegge når og hvordan Lysbakken selv var blitt involvert i prosjektet.

Da visste vi ikke at vi allerede satt på svaret på det spørsmålet. Det var det det klassiske journalistiske grepet «nå snur vi bunken» som reddet oss, da vi etter gjentatte gjennomganger av dokumentmappen oppdaget at vi satt på covernotatet til innstillingen fra departementets fagavdeling.

Der står det notert: «Hast til POL (ALY og KIB) jfr. bl.a. medieutspill om voldtekt.»

Dette notatet var blitt utdelt på Lysbakkens pressekonferanse, men covernotatet korresponderte ikke med dokumentet det lå sammen med. Derfor så vi ikke de to dokumentene i sammenheng ved første gangs gjennomlesing.

Sentrale kilder nær partiledelsen forsøkte iherdig å overbevise oss om at dette ikke beviste noe. En hevdet at dette slett ikke var noe covernotat, en annen at adresseringen ikke betyr at dokumentene faktisk når fram. To sentrale kilder med nær kjennskap til departementets rutiner bekreftet nå at påskriften er saksbehandlers notater til videre saksgang, og betyr at dokumentet raskt skulle sendes til både Kirsti Bergstø og til Audun Lysbakken.

Avgangen:

De lenge etterspurte SMS-meldingene ble lagt fram 5. mars. Det var mandag da Audun Lysbakken kalte inn til pressekonferanse, denne gang i regjeringskvartalets største møterom.

SMS-ene viste blant annet at Lysbakken personlig var informert og orientert om tildelingen. Bergstø hadde ikke vært så alene om å drive gjennom pengestøtten som de første offentliggjorte interne dokumentene ga inntrykk av.

Etter hvert avslørte Lysbakken at dette ble hans avskjedstale som barne-, likestillings-, og inkluderingsminister, og viste til at den interne granskingen også hadde avdekket at han var inhabil da han innvilget støtte til organisasjonen Reform, der en god venn har en ledende stilling.

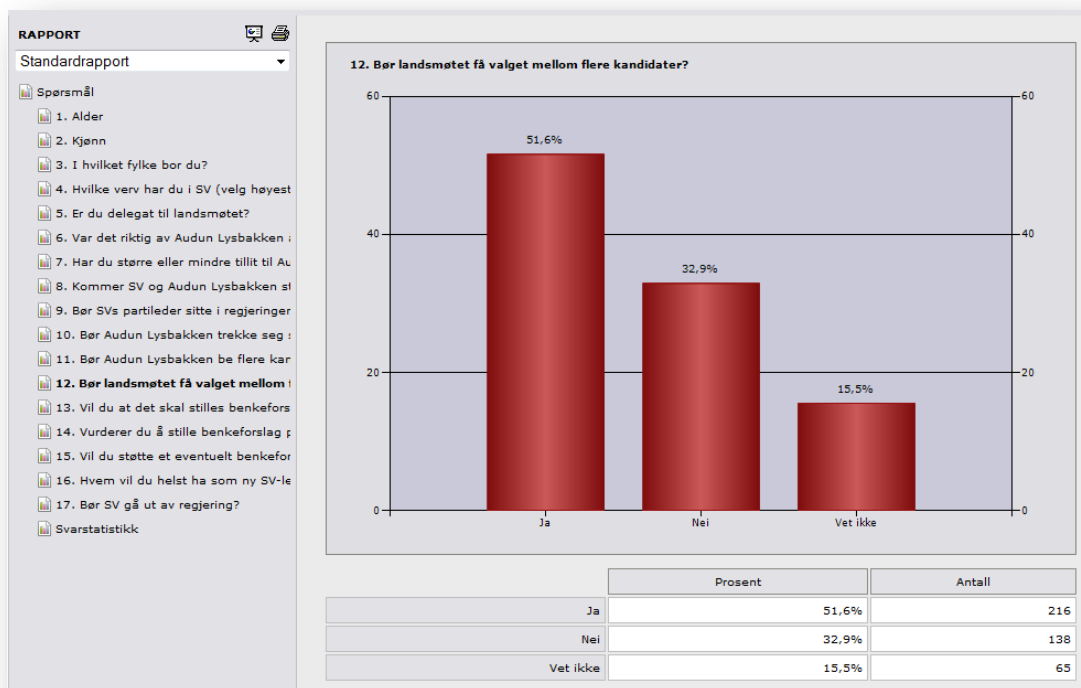
Lysbakkens avgang førte til en krise i den rødgrønne regjeringen. Hans tidligere motkandidater til ledervervet i SV hadde trukket seg og alt lå til rette for at han skulle bli partiets sterke mann i regjeringen. Alle SVs spinndoktorer tegnet et bilde av et parti som fortsatt sto samlet rundt Lysbakken. Vi hadde vanskelig for å tro at dette kunne være riktig.

Splittelsen

For å kartlegge omfanget av splittelsen i partiet gjennomførte vi en e-postundersøkelse blant 1539 tillitsvalgte i partiet.

Skjermkraping er en betegnelse for programmeringsteknikker for å samle inn datamengder med automatiserte søk. På denne måten kan man søke gjennom store datamengder, for eksempel på alle nettstedene som ligger under et domene. Ved bruk av slik skjermkrapingsteknikk samlet vi inn e-postadressene til alle som er oppført på web-sidene til SV sentralt, i fylkeslagene og i lokallag. Ola Strømman i Dagbladets utviklingsavdeling hjalp oss med å konstruere en samleside for alle kommunene. Deretter brukte han et PHP-script som hentet inn personinformasjon og 2130 e-postadresser til alle personer som er nevnt på

domenet www.sv.no. Disse ble kopiert inn i Excel, der vi sorterte og vasket lista for dobbeloppføringer og åpenbare feil. Med dataprogrammet Easyresearch (en mindre kjent variant av Questback) lagde vi et spørreskjema der alle ble bedt om å svare på en rekke spørsmål om Lysbakken og SVs krise.

Skjerm bilde fra Easyresearch-rapporten.

Det gikk ikke mange minuttene fra undersøkelsen var sendt ut til 1539 e-postadresser til de siste reaksjonene kom i retur. Mange tok til orde for å boikotte undersøkelsen, men vi fikk likevel svar fra 506 tillitsvalgte i partiet. Undersøkelsen viste at de ikke sluttet unisont opp om Lysbakken, men at et flertall blant de tillitsvalgte ønsket å gi landsmøtet flere lederkandidater å velge mellom.

Det gjorde også partileder Kristin Halvorsen, selv om hun offentlig sa at hun trodde Lysbakken ville komme styrket ut av jenteforsvarssaken. I hennes egen biografi, skrevet av Lilla Sølhusvik, har hun senere avslørt at hun ba Bård Vegar Solhjell om å relansere sitt kandidatur som partileder.

Nye saker

Etter hvert som «Lysbakken-saken» vokste begynte vi å se på andre tildelinger. Vi mottok et stort antall tips og henvendelser om liknende forhold i flere departementer. Materialet tydet allerede da på mangel på rutiner for vurdering av habilitet ved tilskuddsordningene til flere departementer.

Vi opprettet en egen e-postkasse «pengerot@dagbladet.no» og en egen tipsportal for å gjøre det enda lettere for leserne å bidra. Vi fikk flere interessante tips om flere konkrete statsråder, som vi fortsatt har på blokka. Når vi vurderte de mange sporene vi satt på, kom vi til at det sporet som var mest interessant, var en sak vi selv hadde sittet på en stund. Der var problemstillingen med habilitet og gammelt vennskap nå blitt høyaktuelt.

Daværende utenriksminister Jonas Gahr Støres hadde delt ut seks millioner kroner til stiftelsen Senteret for nordområdelogistikk. Denne stiftelsen var initiert av og hadde sammenfallende interesser med Støres venn, skipsreder Felix Tschudi. Hadde Støre vurdert sin habilitet?

Vi bestemte oss raskt for at dette ble et hovedspor videre i dekningen. Dette var en sak vi allerede var godt i gang med.

Tilbakeblikk

Mobiltelefonen ringte julaften 2011. Journalist Kjetil Magne Sørenes var hjemme på juleferie, men jobbet til daglig i Dagbladet Finmarken, utstasjonert på lokalkontoret i Kirkenes. Der hadde han gjennom måneder skrevet om den kontroversielle oppstarten til hjørnesteinsbedriften Sydvaranger Gruve.

I andre enden var eieren, Lysaker-rederen Felix Tschudi. Han hadde fått nyss om at Sørenes hadde rettet omfattende innsynsbegjæringer til Utenriksdepartementet (UD) knyttet til stiftelsen Senter for nordområdelogistikk. På vennlig vis gjorde Tschudi det klart at innsynsbegjæringene var overflødige – det var bare å ta kontakt direkte for informasjon eller intervju om stiftelsen. Sørenes takket for henvendelsen, men røpet ikke spørsmålet han hadde gått og grublet på: Hvordan hadde Tschudi klart å få offentlig støtte til en stiftelse som framsto som hans private forsknings-, utviklings- og lobbykontor?

Sørenes ble så nysgjerrig på dette at han gjennom mange måneder hadde brukt fritida si på å grave videre i saken. Da Tschudi ringte, hadde han lenge drevet en møysommelig innsamling av dokumenter og kildesamtaler for å kartlegge hva som lå bak etableringen av Senter for nordområdelogistikk.

Støres redervenn

Arbeidet, hadde gitt omfattende dokumentasjon om senteret. Fordi UD hadde observatørplass i styret, hadde vi gjennom innsynsbegjæringer til departementet fått tilgang til en rekke sentrale dokumenter. Vi satt på alt fra stiftelsesdokumenter og styreprotokoller, til interne møtenotater og e-post-korrespondanse mellom senterets daglige leder og kontaktpersoner i UD.

Stiftelsesvedtektene viste at senteret var formelt tilknyttet Tschudi Shipping Company (TSC), deriblant gjennom krav om at selskapet skulle ha representasjon i stiftelsens styre.

REGISTERET I STIFTELSESREGISTERET	
SAK NR 10/07276	DOX NR 3
05 JAN 2011	
ORG NR 994 23/979	HMH

2/4

§6

Stiftelsens styre

Stiftelsen skal ha et styre på mellom 3 og 5 medlemmer hvorav 1 representant fra Tschudi Shipping Company AS. For hvert styremedlem skal det utpekes en vararepresentant. Det kan når som helst etter innstilling fra valgkomiteen oppnevnes nytt medlem og varamedlem til styret.

Gjennom søk i Stiftelsesregisteret i Førde kunne vi dokumentere at TSC var registrert som stifter av Senter for nordområdelogistikk.

Søknadspapirene var avslørende i seg selv. Det ble ikke lagt skjul på at Tschudi var initiativtakeren til prosjektet, ei heller at selskapet hans satset stort på shipping og logistikk i nord. Det skjerpet habilitetsproblemstillingen. Søknaden viste at UD bare brukte fire dager på å godkjenne millionstøtten. Seinere skulle vi avsløre at støtten var lovet Tschudi personlig to uker før søknaden i det hele tatt ble sendt.

Gjennom direkte kontakt med nordområdeseksjonen i UD, fikk vi vite at seks millioners-bevilgningen var utbetalt i to omganger – det siste utbetalingen skulle vise seg å bli særlig viktig i senere saker.

Det som gjensto, var å få bekreftet mistanken om at Tschudi og Støre var venner – og om Justisdepartementets lovavdeling hadde vurdert Støres habilitet i saken.

«Gode gamle bekjente»

Flere kilder hevdet at Jonas Gahr Støre og Felix Tschudi kjente hverandre godt. Støres feiring av 50 årsdagen ble nevnt. Under tida i Finnmark hadde Sørenes selv sett at utenriksministeren og Tschudi hadde en uformell, vennskapelig omgangsform. Blant annet på en reportasjereise til Arkhangelsk i september 2010, i forbindelse med et av mange nordområde-seminarer i kjølvannet av den nylig avklarte delelinja. Her fikk rederen sitte på med privatflyet til Støre.

Det ble helt sentralt for oss å finne ut av alle tenkelige krysningspunkter mellom Støre og Tschudi. Vi sjekket ut opplysninger om felles hytteturer, felles studietid i Frankrike, og at de tok befalsutdanning sammen. Sjøkrigsskolen i Bergen ble kontaktet for å få greie på om og når de hadde vært der. Vi søkte også etter skoleregistre, og fikk til slutt hjelp fra Byarkivet i Oslo kommune til å bekrefte at Støre og Tschudi gikk sammen på Ris ungdomsskole.

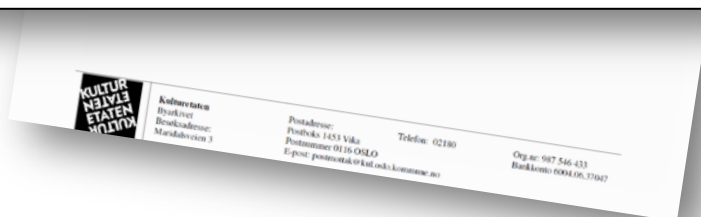

KLASSELISTE

Viser til din henvendelse av 19. mars 12.

Det bekreftes med dette at Jonas Gahr Støre gikk i klasse 9b og Felix Henry Tschudi gikk i klasse 9d 1972/73 ved ris ungdomsskole.

Med hilsen

Også påstandene om at Tschudi var gjest i Støres 50 årsdag, viste seg å stemme. Vi gikk gjennom Dagbladets billedatabase, og fant et bilde av Felix Tschudi og kona på vei inn til Støres bursdagsfest på Arkitektenes Hus i Oslo. Tschudi var ikke navngitt i bildeteksten, men vi kjente ham straks igjen.

Støre og Tschudi hadde altså kjent hverandre siden skoledagene, de tok befalsutdanning sammen fra 1979, og hadde holdt kontakten fram til i dag. Vi gjennomgikk alle habilitetsuttalelsene som Justisdepartementets lovavdeling har kommet med siden 2005, uten å finne noen der Felix Tschudi var nevnt. Deretter fikk vi bekreftet fra avdelingen direkte at de heller ikke hadde gjort noen annen vurdering av Støres habilitet enn de som var tilgjengelig i deres arkiv.

Dessuten, begge bekreftet overfor oss at de var «gamle, gode bekjente». Dokumentasjonen gjorde det mulig å trykke saken: «UD-millioner til Støre-venns prestisjeprojekt», som stod på trykk i Dagbladet 20. mars 2012.

Skandalen vokser

Når vennskapet først var dokumentert og til dels innrømmet av dem selv, satte det også et tidligere omtalt forhold i et nytt lys. Nemlig at Støre i 2007 presset daværende

miljøvernminister Helen Bjørnøy til å snu i en klagesak til fordel for Tschudis shipping-selskap.

Støres reaksjon på den første avsløringen skulle prege de videre undersøkelsene. Samme dag som Dagbladet først omtalte Støres milliontilskudd til stiftelsen som Tschudi sto bak, benektet han to forhold:

- At Tschudi hadde fått noen særlig økonomisk fordel av tilskuddet.
- At Tschudi var initiativtakeren til stiftelsen/senteret.

Derfor, hevdet Støre, var det aldri relevant å vurdere om han var habil til å vurdere en søknad som involverte Felix Tschudi.

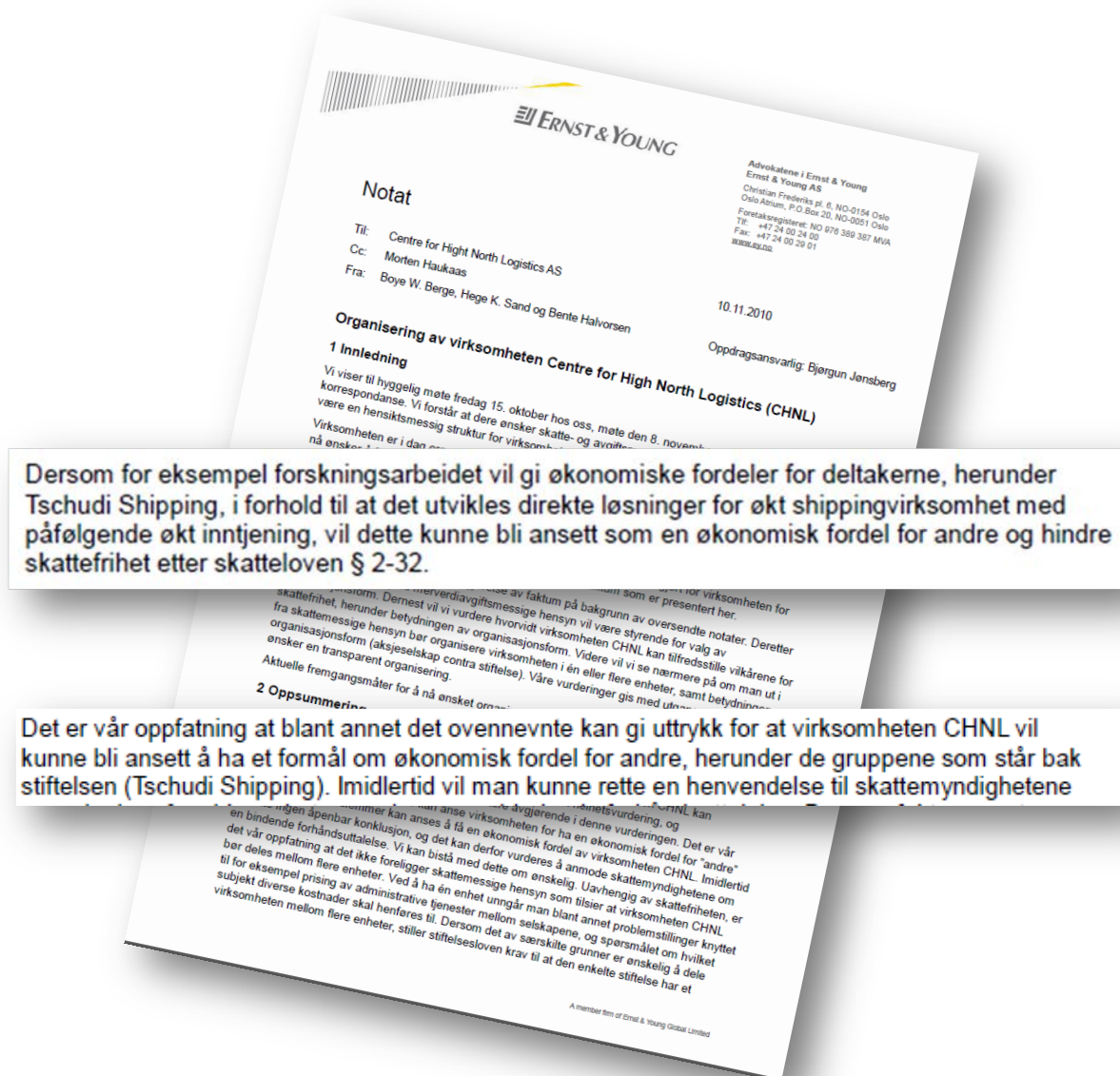
Butikk eller veldedighet

Hvorvidt stiftelsen Senter for nordområdelogistikks tjente Felix Tschudi og Tschudi Shipping Companys interesser – og at UD var klar over dette – ble et sentralt spor.

Var det slik at Støre hadde en venn som ville få økonomisk gevinst av bevilgningen fra UD, altså gjennom at senteret skulle fremme en nordområdeutvikling som Tschudi, mer enn noen andre, var posisjonert til å tjene fett på.

Innsyn i dokumentene UD hadde fått tilgang til i egenskap av sin observatørplass i stiftelsens styre, hadde gitt oss et relevant dokument. I et Ernst & Young-notat som stiftelsen hadde fått utarbeidet i 2010, ble den mulige økonomiske fordelene drøftet.

Revisorselskapet var langt fra like bastant i sin konklusjon som Støre selv. Ernst & Young viste blant annet til at senteret hadde som en uttalt målsetting å drive med forskning innen «fagområdene maritim logistikk for/via/i Nordområdene», og pekte på at dette forskningsarbeidet kunne tenkes å medføre fordeler til Tschudi Shipping Company:

CHNL er forkortelse for «Center for High North Logistics», stiftelsens engelske navn.

Dette gjorde at vi 29. mars kunne skrive saken «- Kan gi økonomisk fordel» Imidlertid stoppet ikke det Støre fra å holde fast ved at støtten ikke hadde kommet vennen til gode:

- Forutsetningen for dette har vært et allmenntilgitt formål om å løfte kunnskap. Det ligger i innvilgelsen i søknaden fra Norges Rederiforbund, sa Støre til TV2 fredag 30. mars.

Dette ønsket vi å ettergå: Var det virkelig slik at formålet med stiftelsen var allmennnyttig?

Ernst & Young-notatet var utarbeidet for å vurdere hvorvidt stiftelsen kunne få fritak for skatt, det og ga oss en ledetråd. Stiftelser kan enten være allmenntilgitt eller de kan være næringsstiftelser. Allmenntilgitt stiftelser med ideelle formål er fritatt for skatt, mens en næringsstiftelse skal betale skatt på samme måte som et aksjeselskap.

Svarene fant vi i stiftelsens egne regnskaper. Der er det ført opp en egen linje med «skattekostnad» og i 2009 betalte stiftelsen 419 608 kroner i skatt. Dermed anser stiftelsen seg selv som skattepliktig, noe allmennyttige stiftelser ikke er.

Stiftelsens egen rapportering av skattepliktighet sto altså i direkte motstrid til Støres påstand om at stiftelsen hadde et allmennyttig formål.

TSC har investert tungt i havn- og industrianlegg i Kirkenes, hvor rederiet har etablert selskapet Tschudi Northern Logistics. I tillegg har Tschudi eierinteresser i Arctic Bulk AG, som er selskap som fungerer som skipsagent for transport gjennom nordøstpassasjen – og som har som uttalt mål å promotere transport gjennom denne ruta. Altså: tilnærmet samme formål som Senter for nordområdelogistikk.

Tschudi var dessuten mannen bak Sydvaranger Gruve, som sender skipslaster med jernmalm til Kina via nordøstpassasjen. I søknaden til Utenriksdepartementet fra oktober 2008 legges det heller ikke skjul på Tschudis interesser i prosjektet:

«Tschudi Shipping har en omfattende virksomhet for å skape verdier i Nord og som strekker seg langt videre enn det som normalt forbindes med shipping. Blant annet gjelder dette oppbyggingen og utviklingen av gruvevirksomheten i Sydvaranger AS og videreutviklingen av havne og logistikkvirksomheten i Kirkenes».

Støres alternative virkelighetsforståelse

Så hvem tok initiativet til senteret, Norges Rederiforbundet – eller Felix Tschudi? Jonas Gahr Støre skrev i sin redegjørelse til Stortinget at det «noen steder er fremholdt at Tschudi var initiativtaker til prosjektet»:

«Men gjennomgangen bekrefter at dette konkrete initiativet kom fra Norges Rederiforbund og akademiske institusjoner som Høgskolen i Bodø og BI, og at Tschudi Shipping Company på oppfordring fra Norges Rederiforbund tok del i oppfølgingen av initiativet,» skrev Støre.

Det sto i skarp kontrast til dokumentasjonen vi satt på som viste hvordan senteret hadde blitt presentert og omtalt siden etableringen i 2008. De første påstandene om at Norges Rederiforbund sto bak senteret, dukket så langt vi har klart å fastslå først opp etter at Dagbladet begynte å skrive om saken. Mandag 7. mai gjenga vi et notat fra mars 2010 der senterets daværende daglige leder, Kristin Omholt-Jensen, forklarte bakgrunnen for senteret slik:

«Initiativet til Senter for nordområdelogistikk ble tatt av Tschudi Shipping Company og Felix Tschudi i forbindelse med det nasjonale forskningsinitiativet «Global Maritime Knowledge Hub». Initiativtaker Felix Tschudi ønsket ikke at Tschudi Shipping Companys bidrag skulle være et tradisjonelt gaveprofessorat. Han ønsket å etablere et kunnskapsnettverk bestående av bedrifter, forskningsmiljø og politikere.»

At det ble reist tvil om hvorvidt Tschudi var pådriver og initiativtaker, var underlig for oss som arbeidet med saken. Dette var en enkeltopplysning som var bekreftet i en lang rekke dokumenter.

flere intervjuer i ulike medier med Felix Tschudi fra tida da senteret ble åpnet, bekreftet det samme.

Dette går fram ikke bare av selve søknaden om UD-støtten fra Norges Rederiforbund – hvor Tschudi var vararepresentant til styret. Et utall interne e-poster og dokumenter, powerpoint-presentasjoner og pressemeldinger, i tillegg til

Det samme gjorde interne UD-notater fra de første møtene med Tschudi, samt Høyskolen i Bodøs (nå Universitetet i Nordland) årsrapport, og årsrapporten til Tschudi Shipping Company i stiftelsesåret 2009. Der formulerte Tschudi seg slik:

«Our strong belief in an interesting and positive development in the High North was also the reason for our initiative to establish the Center for High North Logistics

(CHNL) in the autumn of 2008.»

«Through our participation in CHNL and through our strong foothold in the northern region not least through our operations in Kirkenes, Honnigsvåg and Skjervøy, we aim at gaining a strong position as a solution oriented service provider in the logistics and shipping segments (...).»

Avslørende interne UD-dokumenter

En snau måned etter første sak satt vi på 129 UD-dokumenter i saken, hundrevis av sider. Fortsatt satt departementet på seks interne dokumenter med korrespondanse og møtenotater som de ikke vil gi ut. Vi henviste til deres plikt til å vurdere meroffentlighet (Offentleglova §11) og purret flere ganger. 30. mars hadde vi bedt om innsyn i flere interne UD-dokumenter vi mente var relevante for saken. I tillegg hadde vi, med hjemmel i offentlighetslovens paragraf 9, bedt om en sammenstilling av alle møter Tschudi hadde hatt med UD siden 2005, som var en mer kurant forespørsel. Ingenting av dette fikk vi tilsendt før Støre sendte sin skriftlige redegjørelse til Stortinget. Blant vedleggene, som vi da også fikk tilsendt som svar på vår tre uker gamle innsynsforespørsel, fant vi flere oppsiktsvekkende opplysninger.

Igjen kunne vi kaste lys over det stadig tilbakevendende spørsmålet: Hvem tok initiativ til senteret? Et møtenotat dokumenterte nemlig at Felix Tschudi og TSC-direktør Jon Edvard Sundnes, allerede 1. september 2008 hadde vært i møte med UD om ideen til senteret. På møtet avtales det at Tschudi, som et neste steg, kontakter Norges Rederiforbund.

Historien dette notatet fortalte, samsvarte mye mer med hvordan senterets opprinnelse var beskrevet – helt fram til Dagbladet begynte å skrive om saken.

6. Neste steg: Snarlig oppfølgingsmøte, forslagsvis med Elisabeth Walaas som møtevert, muligens siste del av neste uke, eller en gang i uke 38. Da også komme inn på sider ved NTP. Tschudi kontakter nå umiddelbart Norges Rederiforbund v/Trine Westerberg med anmodning om at de utarbeider et samlet operativt konsept for en mulig Chair-ordning, og at dette legges til grunn for et neste møte med oss. Aktuelle deltakere på et slikt møte i Utenriksdepartementet: Tschudi, Bode-miljøet, BI, Rederiforbundet – muligens også DNV og FNI, men disse to siste trolig ikke i denne første fase.

Imidlertid var det ikke alt: Et internt UD-notat viste at millionstøtten ble lovet personlig til Felix Tschudi av Støres statssekretær Elisabeth Walaas – over to uker før søknaden ble sendt.

støttes med Barents 2020-midler. UD's støtte til prosjektet er godkjent og anonsert av statssekretær Walaas på møte med F. Tschudi, Rederiforbundet m/ flere 25. september 2008.

Dermed kunne vi publisere saken «Ga millionstøtte uten søknad», publisert tirsdag 17. april.

212 x Tschudi

Norges Rederiforbund, der Tschudi sitter som vara i styret, støttet også Støres framstilling. Støre og Norges Rederiforbund insisterte på å forholde seg til hvem som tok initiativet til prosjektet Global Maritime Knowledge Hub (GMKH) som Tschudi-senteret er organisert under. GMKH handler om privat finansieringen av graveprofessorater ved allerede etablerte utdanningsinstitusjoner, og ble initiert i juni 2008 av Norges Rederiforbund. Det var Tschudis ide å etablere et maritimt logistikk-senter – i samme by som han driver med maritim logistikkvirksomhet. Ingen av de andre prosjektene under GMKH er organisert på samme vis som Tschudis stiftelse, og ingen har fått hjelp av Norges Rederiforbund til å søke offentlig støtte.

UD hadde dessuten ikke gitt penger til dette overordnende prosjektet. GMKH var irrelevant for habilitetsproblemstillingen. UD hadde gitt direkte støtte til opprettelsen av senteret i Kirkenes – som Tschudi sto bak. Vi poengterte også at Felix Tschudi personlig fikk kopi av tilsagnsbrevet om støtte tilsendt av UD.

Det ble et metodisk grep i deknningen av saken å gjenta det faktum at et vell av skriftlige og muntlige kilder, inkludert Felix Tschudi og den daglige lederen av senteret, bekreftet at det var Tschudi som tok initiativet. Vi siterte flittig fra dokumentene vi satt på, og publiserte både søknaden om UD-millionene, interne e-poster og dokumenter.

I tillegg fant vi fram til en uortodoks metode for å synliggjøre nettopp hvem som sto sentralt. Hvordan kunne vi vise leserne at denne saken kretset rundt Tschudi og hans shippingsselskap? Vi bestemte oss for å telle.

Tre uker etter første artikkel publiserte vi en «telle-sak». Støre tviholdt fortsatt på forklaringen om at det var Norges Rederiforbund som sto bak logistikk-senteret i Kirkenes. På det tidspunktet satt vi på 129 forskjellige dokumenter i saken, et helt lite arkiv som ga et presist bilde av Tschudis initiativ til opprettelsen av senteret, hans engasjement som styreleder, og den avslørende kommunikasjonen mellom senteret og UD.

Under opptellingen fant vi at Tschudi eller hans selskap var nevnt 212 ganger. Norges Rederiforbund var nevnt bare 61 ganger. Flere av gangene der Norges Rederiforbund ble nevnt, var det fordi noen lurte på hvor de var blitt av.

Innflytelse til salgs

Stadige innsynsbegjæringer og finlesing av allerede tilsendte dokumenter førte til flere avsløringer. Stiftelsens statusrapporter til UD viste at prosjektet hadde blitt endret underveis – med UD's godkjenning: Planene om å opprette en professorstilling hadde blitt vraket, og det hersket tvil om hvem som eide informasjon senteret lagret i en database. Styreprotokoller viste også at stiftelsen ville lokke til seg sponsorer ved å selge politisk makt: Selskaper som ville støtte stiftelsen med seks millioner kroner ble til gjengjeld lovet tilgang til «et internasjonalt politisk nettverk på høyt nivå».

I februar ble det politiske miljøet i Sør-Varanger kommune overrasket over omtalen de fikk i transportetatens innspill til ny Nasjonal Transportplan (NTP). En lenge etterlyst oppgradering av innfartsåren til Kirkenes så ut til å avhenge av at veien ble lagt i forbindelse med et industriområde eid av Felix Tschudi. I arbeidet med sakene om dette benyttet vi oss

av kontakter i kommunen for å få raskt tilgang til den foreslåtte reguleringsplanen for industriområdet, selve NTP-forslaget og andre kommunale dokumenter

«Umin og Felix»

Var Støre inhabil da UD bevilget seks millioner kroner til opprettelsen av stiftelsen Senter for nordområdelogistikk - og burde han bedt Justisdepartementets lovavdeling om en habilitetsvurdering i forkant? Spørsmålet sto sentralt.

Noen dager etter den første avsløringen fikk vi svar på en innsynsforespørsel i all korrespondanse mellom Felix Tschudi, UD og ledelsen i stiftelsen. Dokumentene avdekket at embetsverket i UD hadde vært oppmerksomme på habilitetsfaren – på samme måte som i BLD – uten at det var til hinder for den politiske ledelsen.

En seniorrådgiver i UD omtalte faren i en e-post til senterets daglige leder Kristin Omholt-Jensen, sendt som svar på et forslag om å omorganisere stiftelsen til en forskningsarm av Tschudis eget selskap.

- UD kan ikke assosieres for tett med et enkeltselskap (TSC). Det gjelder generelt, men også fordi Umin-Felix kjenner hverandre privat gjør dette ekstra følsomt. Derfor er jeg skeptisk til å legge ned CHNL.

Omholt-Jensen sa seg enig, men avviste at dette var en hypotetisk problemstilling. Stiftelsen «står nært opp til Felix og hans enorme samfunnsengasjement. Slik oppfattes det nok i dag også», advarte hun.

From: Kristin Omholt-Jensen [mailto:kristin@owb.no]
Sent: Friday, October 15, 2010 5:47 PM
To: Aune Line Kristin
Cc: Horpestad Ole T.
Subject: Re: Mulig møte CHNL og UD tirsdag 19.okt

Hei Ole og Line,

Veldig enig i alt egentlig.

Veldig enig i at pengene til UD må gå til kunnskap og de må derfor øremerkes de aktivitetene, sånn som SIAW og WIKIen. Man legger ikke ned CHNL men omorganiserer det. Vi etablerer det som en næringsrettet stiftelse og lar CHNL bli et aktivitetssenter, men det legges ikke skjul på at det står nært opptil Felix og hans enorme samfunnsengasjement. Slik oppfattes det nok i dag også.

Likevel fortsatte pengestrømmen. Et snaut halvår senere kommer den andre delbetalingen, 1,5 UD-millioner trillet inn på stiftelsens konto. Dermed kunne vi skrive saken: «Departementet ignorerte advarsel», som sto på trykk 28. mars.

Møtene

Som en del av denne undersøkelsen hadde vi som nevnt benyttet offentlighetslovens paragraf 9 for en oversikt over alle møter Felix Tschudi hadde hatt med UD siden 2005. Dette fikk vi innsyn i og UD utarbeidet denne oversikten:

Oversikt over møter mellom Felix Tschudi og Utenriksdepartementet i perioden siden 2005

Vedlagt følger en så fullstendig oversikt som mulig over møter mellom Utenriksdepartementet og Felix Tschudi i perioden siden 2005 basert på søk i UD's saksbehandlingssystem og ved at aktuelle personer er blitt bedt om å informere om relevante møter. Styremøter i CHNL, der UD har deltatt som observatør, er ikke med i oversikten.

Dato	Hvor	Tilstede	Tema
01.09.2008	UD	Embetsverk, Tschudi	Mulig samarbeid om nordområdelogistikk
25.09.2008	UD	Norges Rederiforbund, BI, Nordområdesenteret ved Høgskolen i Bodø, Tschudi, statssekretær Walaas, embetsverk	Orientering om planene for et prosjekt for nordområdelogistikk
17.06.2009	UD	CHNL, Norges Rederiforbund, Tschudi, embetsverk	Statusmøte om senter for nordområdelogistikk
12.02.2010	UD	CHNL, Tschudi, Barentssekretariatet, SD, FKD, KRD, NHD, embetsverket	Orientering om logistikk i nordområdene
19.10.2010	UD	CHNL, Tschudi, embetsverket	Statusmøte om CHNL
01.03.2011	UD	CHNL, Driv, Ocean Futures, Norges Rederiforbund, Maritimt Forum Nord, Tschudi, Barentssekretariatet, SD, FKD, NHD, KRD, embetsverket	Orientering om skipsfart i nordområdene
07.04.2011	UD	CHNL, Tschudi, embetsverk	Introduksjon av ny daglig leder i CHNL

Utenriksdepartementet kjenner i tillegg til at departementet og Felix Tschudi ved enkelte anledninger har vært til stede på samme arrangement, herunder de nedenstående:

29.04.2010	Kirkenes	Tschudi, utenriksministeren, statssekretær Lahnstein m.fl.	Workshop om skipsfart i nordområdene
24.08.2010	NHD	Tschudi, statssekretær Skogholt (NHD), statssekretær Lahnstein (UD), Driv, CHNL, embetsverk i NHD	Orientering om planene for et nytt informasjonskontor for skipsfart i nordområdene

		og UD	
31.08.2010	Kirkenes	Statssekretær Lahnstein, Tschudi, embetsverk	Orientering om CHNL
31.08.2010	Kirkenes	Embetsverk UD, Tschudi, m.fl.	Gjenspring av Sydvaranger Gruve
23.11.2010	SD	CHNL, Tschudi, embetsverk i SD og UD	Mulig samarbeid mellom Den nordlige dimensjons transport- og logistikkpartnerskap og CHNL

Støre hadde opplyst til Stortinget at han og Tschudi ved «et par anledninger» har deltatt på konferanser og faglige møter med Tschudi, i forbindelse med Tschudis næringsengasjement i nord, og at de to også har møttes i den sammenheng.

Vår egen oversikt viste at de hadde møtt hverandre mer enn som så: minst seks ganger.

Dagbladets habilitetsvurdering

Støre nektet konsekvent å vurdere habiliteten i etterkant og begrunnet det med at han ikke ville pålegge embetsverket ekstraarbeid. Den juridiske ekspertisen ble etter hvert stort sett enig i at han burde ha vurdert sin habilitet i forkant, men vi opplevde at det var vanskelig å få tunge, autoritative kilder til å vurdere hvorvidt Støre var habil overfor Tschudi eller ikke.

Derfor bestemte vi oss for å gi advokatfirmaet Kvale, som Dagbladet bruker i ulike sammenhenger, et betalt oppdrag: Vurder habiliteten til Støre.

Vi hadde også et annet motiv, nemlig å avdekke eventuelle svakheter i dekningen så langt. Vi ville bruke den eksterne vurderingen som en rettesnor når vi staket ut kursen for vårt videre arbeid: Hvilke forhold var allerede grundig nok belyst? Hvilke var ikke det? Skulle vi bruke ressurser på å undersøke hvorvidt Tschudi kunne sies å dra økonomisk nytte av bevilgningen – eller hvor nær Tschudi og Støres relasjon faktisk var?

I spaltene var Dagbladet åpen om Kvales mandat. Sjefredaktør John Arne Markussen forklarte bakgrunnen for habilitetsvurderingen i en kommentar. Han understrekte at vurderingen er levert som et ordinært advokatoppdrag, og at det ikke ble lagt noen føringer for retning eller konklusjoner. Tvert imot: Kvale ble bedt om å vurdere Støres habilitet på grunnlag av den generelle pressdekningen – inkludert svarene, synspunktene og redegjørelsene framført av UD, Norges Rederiforbund og Felix Tschudi selv.

At Kvale skulle konkludere med at «slik vi kjenner saken i dag, ser det ut til at de enkelte vilkårene forvaltningsloven oppstiller for å konstatere inhabilitet er oppfylt», var ikke gitt på forhånd. Som Kvale-advokat Lars Trygve Jenssen skrev i en e-post, i forbindelse med overlevering av habilitetsvurderingen:

«Og la det være sagt med en gang, det vil ikke være noen større utfordring å skrive en forsvarlig frifinnende betenking/dom i denne saken. Men, jeg mener, basert på faktum slik jeg kjenner det, at det vil være feil juss.»

Habilitetsvurderingen ble kritisert for å være et bestillingsverk, blant annet av Støre, selv om også han måtte innrømme at Kvales rapport framsto som et «grundig stykke arbeid».

Snakket usant – frikjent

Mandag 7. mai måtte Jonas Gahr Støre møte i høring i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité. Kort tid før kontrollhøringen bekreftet endelig Rederiforbund-leder Sturla Henriksen at det var Tschudi som tok initiativ til selve senteret. Nå forklarte også Jonas Gahr Støre at han hadde vurdert sin egen habilitet da han ble oppmerksom på at Tschudi var sentral bak søknaden til Senter for nordområdelogistikk, stikk i strid med den opprinnelige forklaringen. Det ble redegjort i detalj for søknadsprosessen, for senteret og for vennskapet mellom Tschudi og Støre.

Et flertall i komiteen, bestående av Høyre, Venstre, FrP og KrF slo fast at utenriksministeren hadde løyet. Men da komiteen skulle konkludere i saken ble ikke KrF med på et såkalt daddelvotum - den sterkeste form for kritikk som kontroll- og konstitusjonskomiteen kan komme med uten å stille mistillitsforslag.

Flertallet finner videre grunn til å understreke at opplysningene utenriksministeren gav media 20. mars om hvem som hadde mottatt tilskuddet, var feil. Det var aldri Rederiforbundet som mottok tilskudd til opprettelse av Senter for nordområdelo-

Flertallet mener dette må ha vært kjent for utenriksministeren 20. mars da han kommenterte saken i media.

De rødgrønne partiene fikk dermed med seg KrF på at saken bare skulle vedlegges protokollen.

Viktige metoder og organisering av arbeidet

- Søk i Offentlig elektronisk postjournal og vanlige innsynsbegjæringer etter disse.
- Innsynsbegjæringer om dokumenter som ikke fantes i postjournalen, men som vi hadde grunn til å tro at burde vært der.
- Innsynsbegjæringer om sms-er, telefonsamtaler, uformelle møter og møtekalendre.
- Analyse av navn på filer vi fikk fra departementet for å påvise at det fantes flere dokumenter enn de journalførte.
- Omfattende klager på avslag på innsynsbegjæringer med begrunnelser i den nye offentlighetsloven og plikten til å vurdere meroffentlighet.
- Skjermskraping av SVs hjemmesider ved hjelp av et PHP-script for å hente inn personinformasjon og e-postadresser.
- Excel, for sortering og vasking av informasjon.
- Easyresearch for å sende spørreundersøkelse til SVs tillitsvalgte.
- Egen database: Hundrevis av dokumenter ble kronologisk organisert i mapper på en felles server som journalistene på saken hadde tilgang til. I denne databasen organiserte vi også vår egenproduserte ordrette referater fra intervjuer, statsrådenes pressekonferanser, tv- og radiointervjuer og liknende.
- Vi utviklet også excel-ark med tidslinjer og kartlegging av de ulike aktørenes roller og tilknytninger.
- Logg: Vi førte kontinuerlig logg over arbeidet, tilsvarsrunder og kontakt med kildene.
- Kildearbeid: Vanlig politisk kildearbeid ble avgjørende for å avsløre feil i Lysbakkens redegjørelser. Et stort antall kilder med ulike motiver måtte sorteres etter motivasjon for å kunne avgjøre hvem vi kunne stole på når.
- Stamina: Selv om det tok uker før saken fikk oppmerksomhet i andre medier og før vi fikk snakke med statsråden, fortsatte vi med kontinuerlig dekning og videre graving. Dette bidro til å drive saken framover.
- Reiser til Kirkenes for å undersøke Senter for nordområdelogistikk og Tschudis andre interesser i byen.
- Omfattende dybdesøk på internett, som blant annet ga oss avgjørende video- og personinformasjon.
- Telling: Vi gikk gjennom hundrevis av dokumenter og telte bruk av navnene Tschudi og Rederiforbundet for å påvise Tschudis sentrale posisjon i Senter for nordområdelogistikk.
- Etter hvert som Lysbakken-saken vokste fikk vi en flom av tips. For å dra leserne med i granskingen opprettet vi en egen tips-portal på nett og en egen e-postkasse.
- Omfattende bruk av juridisk ekspertise for å avklare lover og regler i arbeidet underveis.
- Bestilling av en uavhengig habilitetsvurdering fra advokatfirmaet Kvale.

- Dokumentsøk og innsyn i følgende databaser og arkiver:

Offentlig elektronisk postjournal.
Bizweb (abonnement)
PACER – oversikt over rettsprosesser i USA
Brønnøysundregistrene
Dun & Bradstreet Global Reference Solution
Oslo byarkiv
Lotteri- og stiftelsestilsynet - postjournal og stiftelsesregisteret
A-tekst
Sør-Varanger kommunes arkiv
Justisdepartementets lovavdelings hjemmesider
Scanpix og Dagbladets interne bildearkiv
United States Coastguard Electronic Reading Room

Motstand

Ikke tilgang til statsrådene

Gjennom hele dekningen snakket vi mye internt om viktigheten av å være rause med tilsvær, og gi disse god plass på trykk. Tilsværene skulle likevel bli stadig vanskeligere å innhente.

Audun Lysbakken var i omsorgspermisjon da vi først kontaktet BLD om Jenteforsvaret, og kunne derfor ikke umiddelbart sette seg inn i saken. I samme periode uttalte han seg til andre medier om andre tema. Da han kom tilbake på jobb etter to uker fikk vi beskjed om at han måtte begynne å sette seg inn i saksdokumentene, og at vi derfor ikke kunne få snakke med han direkte. Da vi endelig fikk et intervju, ti dager etter første forespørsel, fikk vi beskjed om at vi kunne møte Lysbakken på hans kontor 30 minutter seinere og ti minutter før han skulle offentliggjøre sitt svar til Kontroll- og konstitusjonskomiteen.

I Kristin Halvorsens bok «Gjennomslag» står det at Lysbakken fikk tilsendt alle sakspapirene hjem og satte seg inn i saken så snart vi begynte å skrive om den.

Jonas Gahr Støre ville ikke snakke direkte med oss, men svarte på vår første henvendelse skriftlig etter 12 timer. Det syntes vi var rimelig, og ga tilsværet to sider på trykk første dag. Vi la samtidig inn forespørsel på intervju med statsråden så snart som mulig.

Den dagen første sak sto på trykk, 20. mars, fikk vi overraskende beskjed fra en kollega i en annen redaksjon om at Støre skulle holde pressekonferanse. Utenriksdepartementet hadde ikke invitert Dagbladet. Vi var raskt på plass i UD og satte oss umiddelbart på liste for separatintervju. På slutten av pressekonferansen ventet vi derfor tålmodig på å bli ropt opp under spørsmålsrunden. Det ble vi ikke. Da kommunikasjonssjef Ragnhild Imerslund ville gi «siste spørsmål til DN» måtte vi rett og slett krangle oss til å få stille spørsmål til Støre. Det ble siste gang vi fikk se Støre på lang tid. Til tross for daglige forespørsler om intervju, skulle vi ikke få noen avtale med statsråden før sju uker seinere. I mellomtida oppsøkte vi Støre ved et arrangement i Molde, og han stilte til intervju med flere andre medier. Samtlige svar på våre spørsmål til UD ble kun besvart skriftlig på e-post og i økende grad med

kommunikasjonssjefen og ikke statsråden som avsender. Departementet hadde også problemer med å besvare henvendelser som ikke kom godt innenfor vanlig kontortid.

Kildene formulerte problemstillingene selv

Støre sendte flere leserinnlegg til avisa i samme periode som han nektet å møte oss til intervju. Også Felix Tschudi, tidligere leder Kristine Omholt-Jensen ved Senter for nordområdelogistikk og Rederiforbundets Sturla Henriksen valgte å heller sende innlegg enn å stille til intervju om saken. Aktørene i saken viste til hverandre som begrunnelse for hvorfor de heller ville skrive egne innlegg enn å besvare våre spørsmål. Disse ga vi god plass på debattsidene, men lot påstandene som kom fram i dem bli gjenstand for granskning i vår videre dekning av saken.

Tåkelegging

Statsministerens kontor, partiledelsene i Arbeiderpartiet og SV, ledelsen i de berørte departementene og partiledernes nærmeste medarbeidere samarbeidet om den politiske håndteringen fra første gang vi tok kontakt med Audun Lysbakkens kommunikasjonssjef. Dette førte raskt til et stort behov for å sortere ulik informasjon fra forskjellige kilder, og vi måtte bruke mye tid på å diskutere særlig motivasjonen hos ulike anonyme kilder. Både Lysbakken og Støre insisterte på å forholde seg formalistisk til tilskuddene. Lysbakken og hans støttespillere holdt fast ved at pengene hadde gått til Jenteforsvaret. På samme måte insisterte Støre på at det var Norges Rederiforbund som sto bak søknaden om støtte til Senter for nordområdelogistikk.

Munnkurv i departementene

Vi snakket kontinuerlig med alle tilgjengelige kilder i og rundt de relevante departementene, prosjektene og aktørene. Etter hvert ble kilder stadig mer redde for å snakke med oss. Enkelte omtalte det som skjedde internt i SV og BLD som «en rottejakt på kilder».

Trenering av innsynsbegjæringer

I både BLD og UD opplevde vi at embetsverket trenerte våre innsynsbegjæringer i økende grad. Vi fikk svært ofte ikke svar innen fristen, og vi måtte gå mange runder for å få innsyn i dokumenter vi hadde krav på etter offentlighetsloven.

Mange dokumenter ble holdt tilbake fram til de ble gitt til et felles norsk pressekorps, som ved Audun Lysbakkens første pressekonferanse om selvforsvarspengene. På samme måte ble vi av både BLD og UD nektet innsyn i en rekke dokumenter fram til de ble overlevert kontroll- og konstitusjonskomiteen og offentliggjort i den forbindelse.

Store mengder journalpliktig dokumentasjon var ikke journalført, både dokumenter, SMS-er, telefonsamtaler og uformelle møter med betydning for saksbehandlingen. Denne dokumentasjonen ble heller ikke utlevert til oss da vi ba om den. Vi fikk heller ikke tilgang på en rekke dokumenter som vi ba om innsyn i med begrunnelse i Lysbakkens formuleringer om meroffentlighet.

Etiske problemstillinger

Språk er makt

Å havne på forsida av landets største aviser og måtte svare for kritikk i en lang rekke medier er en ekstrem menneskelig påkjenning for den som blir omtalt. Dette er en problemstilling vi diskuterte mye internt og forsøkte å ta hensyn til i dekningen. Som ansvarlig medium for saken ville vi ta ansvar for å holde debatten på et saklig nivå og vi brukte mye tid å diskutere nøkternt språk uten verdivurderinger. Denne diskusjonen gjaldt både i nyhetsartikler og på kommentarplass.

Presentasjon

På samme måte var vi oppmerksomme på hvordan presentasjonen av sakene og plassering og omfang av tilsvar påvirker leserne. Vi valgte gjentatte ganger å kutte bort gode nyhetspoenger fra artikler i papiravisa til fordel for å gi tilstrekkelig plass til tilsvar fra statsrådene.

Sidespor

I komplekse saksfelt dukker det gjerne opp spennende sidespor og flere saker knyttet til hovedpersonene. Slike saker kan bidra til å gjøre det totale medietrykket uutholdelig for personene som utsettes for kritikk. Flere av sakene vi jobbet med ble derfor aldri publisert i Dagbladet.

Kildevern

Som nevnt ble kildearbeidet etter hvert svært vanskelig, og mange fryktet for jobbene sine hvis det ble avslørt at de snakket med oss. Vi har allerede beskrevet hvordan vi tok hensyn til dette i kommunikasjonen med dem. Hvordan vi skulle omtale opplysningene vi fikk ble en annen utfordring. Derfor utelot vi flere ganger opplysninger som kunne identifisere kilder indirekte.

For eksempel da vi fikk tilgang på ytterligere dokumenter som BLD burde funnet, men ikke fant. Hadde vi offentliggjort dokumentene ville det begrenset antallet mulige kilder, derfor offentliggjorde vi ingen opplysninger utover at vi satt på flere e-poster i saken. Avsløringen fikk mindre gjennomslag, men kilden var trygg.

Konsekvenser

Stortingets kontroll og konstitusjonskomité innledet forundersøkelser av Lysbakken-saken 31. januar. Etter at statssekretær Henriette Westhrin uttalte at saksbehandlingen hadde vært ordinær, fulgte komiteen opp med å be departementet om å redegjøre for alle tildelinger i 2011.

I februar utvidet kontrollkomiteen saken enda en gang og ba alle departementer gjennomgå alle tildelinger og tilskudd gitt i 2011. Dette startet en gjennomgang av over tre tusen offentlige tildelinger for 2011. Til sammen ble tildelinger av 85 milliarder kroner gransket av Stortinget. Både saksbehandlingen, eventuelle habilitetsproblemer og rutiner for journalføring, arkivering og offentlighet ble gjennomgått og rapportert til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité.

5. mars gikk Audun Lysbakken av som statsråd. Samtidig sluttet også hans statssekretærer Henriette Westhrin og Kirsti Bergstø. Sistnevnte har ikke fått fornyet tillit i regjeringen og har flyttet hjem til Finnmark.

7. mars gikk departementsråd Harald Nybøen i BLD av etter 16 år som toppsjef i departementet.

Lysbakkens avgang som statsråd kom samme uke som han skulle velges til ny partileder i SV. Avgangen gjør at regjeringspartiet SVs leder ikke sitter i det mektige underutvalget i regjeringen. Der sitter nå miljøvernminister Bård Vegard Solhjell.

Da vi avslørte Støre-saken ble denne først tatt inn som en del av tildelingsgranskingen, men Støre-saken ble etter hvert tatt ut og behandlet som egen kontrollsak.

I juni og oktober gjennomførte Stortingets kontroll og konstitusjonskomité åpne høringer. Først om Støre-saken og siden om alle departementenes tildelinger.

Flere ledende jurister har tatt til orde for å endre forvaltningslovens bestemmelser om habilitet for å gjøre dem tydeligere.

Departementenes gjennomgang av egne rutiner har ført til at nye rutiner blir innført i flere departementer i forhold til utlysing, bekjentgjøring, journalføring, arkivering og vurdering av habilitet.

I justisdepartementet avslørte gjennomgangen at en utro tjener har kjøpt annonser hos redningstjenesten for 4,3 millioner kroner over 14 år. Mannen ble suspendert i mai, men fikk tilbake jobben i september. Han har nå fått nye arbeidsoppgaver.

Flere politikere har uttalt at vår gransking av habilitet og tilskudd har ført til en endring i hvordan de ser på slike problemstillinger.

Kontrollkomiteens behandling av tilskuddssaken resulterte i en innstilling fra komiteen om at Stortinget gir Riksrevisjonen i oppdrag å følge med på at alle endringene som departementene foreslår for Stortinget følges opp i praksis.

Innstillingen kan leses her:

<http://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2012-2013/inns-201213-047.pdf>

Komiteens innstilling i Tschudi/Støre-saken kan leses her:

<http://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2011-2012/inns-201112-302.pdf>

Kontroll- og konstitusjonskomiteens granskning av tilskuddsordningene ble behandlet i Stortinget 10. januar i år.

Avslutning

Avsløringene i Lysbakken- og Støre-sakene førte til at statsråders habilitet ble et av de mest omdiskuterte og debatterte temaene i den norske offentligheten i 2012. Flere statsråder har i ettertid sagt til oss direkte at dette var en problemstilling de ikke hadde vært oppmerksomme på tidligere:

«Den gangen hadde [vi] et mye mindre bevisst forhold til habilitetsspørsmål. Den siste tids oppmerksomhet rundt disse spørsmålene har nok vært en vekker for mange. Det gjelder særlig inhabilitet som følge av vennskapsrelasjoner. Og jeg kan godt innrømme: Som kulturminister burde jeg vært nøyere på å sjekke habiliteten. Det er klokere å sjekke en gang for mye enn en gang for lite», sa Trond Giske til Dagbladet 25. oktober 2012.

Fra Stortingets talerstol slo Anders Anundsen 10. januar 2013 fast:

«Samtlige departementer har vært involvert i undersøkelsen, og den har medført store endringer i tilskuddsforvaltningen i flere departementer. (...) Denne saken har vært omfattende og viktig for å bidra til en forbedring av tilskuddsforvaltningen i de fleste departement. Vi har som følge av saken en bedre tilskuddsforvaltning i dag og for fremtiden enn vi hadde da saken startet. Denne saken er et godt eksempel på at kontroll bidrar til en bedre forvaltning.»

Liste over publiserte saker

Dato:	Tittel på saken:	Plattform:
25.01.12	Øste feministkroner over sine egne	Papir
25.01.12	- Send pengene tilbake	Nett
25.01.12	Ga voldtektpenger til sine egne	Nett
25.01.12	Krever svar fra Lysbakken	Nett
26.01.12	Holdt feministpenger hemmelig	Papir
26.01.12	Øste penger over sine egne - holdt tildelingen hemmelig	Nett
27.01.12	Si nei, nei, nei!	Papir
27.01.12	- Vi roper ikke på hjelp, vi roper nei	Nett
27.01.12	Vil at Audun Lysbakken skal svare for i Stortinget	Nett
28.01.12	Angriper lysbakkens pengebruk	Papir
31.01.12	Kan være regelbrudd	Papir
31.01.12	Kan ha begått regelbrudd	Nett
31.01.12	Krever svar om feministisk selvforsvar	Nett
01.02.12	Krever svar	Papir
07.02.12	Fortsatt taus om selvforsvarspenger	Papir
07.02.12	Svarer Stortinget om selvforsvarspenger denne uka	Nett
09.02.12	Lysbakken beklager	Nett
10.02.12	- Beklager	Papir
10.02.12	Vurderte ikke egen habilitet	Nett med video
10.02.12	- Bevisstløs i gjerningsøyeblikket	Nett
11.02.12	- Burde tatt opp egen habilitet	Papir
11.02.12	- Burde tatt opp sin egen habilitet	Nett
13.02.12	Diskuterte tåkelegging	Papir
13.02.12	Diskuterte tåkelegging av SV-forbindelse	Nett
14.02.12	Må svare for all pengebruk	Papir
14.02.12	Må svare for all pengebruk	Nett
16.02.12	Skjulte skandaledokumenter	Papir
16.02.12	Holdt e-poster hemmelig	Nett
17.02.12	Tiggerbrev til Lysbakkens pengekasse	Papir
17.02.12	Får tiggerbrev fra SV-ere	Nett
21.02.12	- Uansett er Lysbakken ansvarlig	Papir
22.02.12	- Lysbakken er nærmere en høring i Stortinget nå	Nett
22.02.12	Ber Jens vurdere om Audun er skikket til å være statsråd	Nett
22.02.12	Overprøvde embedsverket	Nett
23.02.12	Reddet kameratene	Papir
23.02.12	Forsvarer den andre vennetildelingen	Papir
23.02.12	Jens grep inn, ba Lysbakken beklage	Papir
24.02.12	Ny e-post holdt hemmelig	Papir
24.02.12	- Endrer ingenting	Papir
24.02.12	- Departementet har fungert som et partikontor for SUs arbeid	Nett

24.02.12	- Rart om man har tillit til noen som lyver	Nett
24.02.12	- Setter statsministeren i forlegenhet	Nett
24.02.12	Hevdet han la fram alle dokumenter om selvforsvarspengene	Nett
24.02.12	Krever full gjennomgang	Nett
25.02.12	Alle e-poster er fortsatt ikke lagt fram	Papir
25.02.12	Alle e-poster er fortsatt ikke lagt fram	Nett
26.02.12	Avviser tiggerbrev	Papir
27.02.12	Fra krisemøte til krisemøte	Papir
27.02.12	- Selvsagt følger vi med på det dere skriver	Nett
27.02.12	Politianmelder Lysbakken for korrupsjon	Nett
28.02.12	- De falt for eget grep	Papir
28.02.12	- Lysbakken og Bergstø falt for eget grep	Nett
28.02.12	Ga penger til Sosialistisk Ungdom	Nett
28.02.12	Kontrollhøring vedtatt	Nett
29.02.12	Holder SMS-er hemmelig	Papir
29.02.12	- Dette samstemmer dårlig med den åpenheten Lysbakken snakker om	Nett
02.03.12	Sendte varsel til Lysbakken	Papir
02.03.12	- Lysbakken kan politietterforskes	Papir
02.03.12	- Lysbakken kunne lettet trykket på Kirsti Bergstø	Nett
02.03.12	- Lysbakken må ha visst	Nett
02.03.12	Kl. 12.10: - Legger fram nye e-poster Kl. 13.40: - Legger ikke fram nye e-poster	Nett
03.03.12	Hyret inn ryddegutt	Papir
03.03.12	Jon (64) er superbyråkraten som skal rydde opp i selvforsvarsrotet	Nett
04.03.12	Slaktes av velgerne	Papir
05.03.12	Audun Lysbakken trekker seg som statsråd	Nett med video
05.03.12	- Jeg tror jeg skal overlate til SV å velge sin egen leder	Nett med video
05.03.12	- Som saken står i dag, hadde han ikke noe alternativ	Nett med video
05.03.12	- Begynnelsen på slutten for SVs regjeringstid	Nett
05.03.12	- Det er leit å tre av fra sin post. Det skulle gjerne skjedd på en annen måte	Nett
05.03.12	- Det er meg Audun snakker om	Nett
05.03.12	- Det kan ligge en overraskelse eller to i det han legger fram	Nett
05.03.12	- Min oppfordring er å velge Audun til leder	Nett
05.03.12	- Vil ikke gruble mer over det som har skjedd	Nett
05.03.12	«Foregår det noe vi kunne lage media på?»	Nett
05.03.12	Kristin Halvorsen tar over midlertidig etter Lysbakken	Nett
06.03.12	Måtte gå	Papir
06.03.12	Pengedryss til SV-kompis	Papir
06.03.12	SMS-ene som avslørte Lysbakken	Papir
06.03.12	Jens var klar til å gi Lysbakken sparken	Papir
06.03.12	Ledersjokket	Papir
06.03.12	Husker ikke - får bli på sin post	Papir

06.03.12	Stikker hjem til Finmark	Papir
06.03.12	Sakene som felte ham	Papir
06.03.12	SVs store ledersjokk	Nett
07.03.12	- Jeg blir nesten stum	Papir
07.03.12	SV-opprør mot partiledelsen	Papir
07.03.12	- Å stå midt i en slik storm er ikke lett hverken for meg eller mine nærmeste	Papir
07.03.12	- Jeg blir nesten stum	Nett
08.03.12	Audun splitter SV	Papir
08.03.12	- Landsmøtet blir en heksedans	Nett
08.03.12	- Vi er ikke et stalinistisk parti	Nett
08.03.12	Derfor måtte Lysbakkens departementsråd gå	Nett
08.03.12	Vil ikke etterforske Lysbakken	Nett
09.03.12	- Halvorsen har gjort en kjempetabbe	Nett
20.03.12	UD-millioner til Støre-venns prestisjeprosjekt	Papir
20.03.12	Hastebehandlet på en søndag	Papir
20.03.12	- Fant ikke behov for habilitetsvurdering	Papir
20.03.12	- Etter mitt skjønn var det ikke nødvendig med en habilitetsvurdering	Nett med video
20.03.12	- Fant ikke behov for habilitetsvurdering	Nett med video
20.03.12	- Ikke overraskende	Nett
20.03.12	- Selv Gahr Støre trenger råd	Nett
20.03.12	«Dette er en god mann. Det må dere få med»	Nett
20.03.12	Behandlet millionsøknad på rekordtid	Nett
21.03.12	Grep personlig inn	Papir
21.03.12	- Jeg gjorde en riktig vurdering	Papir
21.03.12	Dokumentet som taler Støre i mot	Papir
21.03.12	Slakter Støres forklaring	Papir
21.03.12	Vil ta Støresaken opp i kontrollkomiteen	Papir
21.03.12	- Holdningen til Støre er i overkant røff	Nett
21.03.12	- I beste fall har han opptrådt klønete	Nett
21.03.12	Ikke første gang Støre hjelper Tschudi	Nett
21.03.12	Stoltenberg støtter Støre	Nett
22.03.12	Overkjørt	Papir
22.03.12	Truet med søksmål	Papir
22.03.12	Stoltenberg: - Tillit til Støre	Papir
22.03.12	Tschudi fikk penger direkte	Papir
22.03.12	- Det blir for tynt å vise til Rederiforbundet	Nett
22.03.12	Lysbakken-vennens prosjekt kan miste pengestøtte	Nett
23.03.12	Kongen av Kirkenes	Papir
23.03.12	- Har operert i gråsonen	Papir
23.03.12	Tre nye statsråder har tatt plass ved kongens bord	Nett
24.03.12	Professoren som forsvant	Papir
24.03.12	Åpner for habilitetsvurdering	Papir
24.03.12	Professoren som forsvant	Nett

24.03.12	Støre åpner for habilitetsvurdering	Nett
25.03.12	- Pengene er gått direkte til en stiftelse der Støres kamerat er styreleder. De er barndomsvenner	Papir
25.03.12	«Pengene har gått direkte til en stiftelse hvor Støres venn er styreleder. De er barndomsvenner og pleier jevnlig kontakt»	Nett
25.03.12	UD feilsendte 1,5 millioner til Høgskolen i Bodø	Nett
26.03.12	Trosser professorpress	Nett
27.03.12	Fra skanse til skanse	Papir
27.03.12	Habiliteten må vurderes	Papir
28.03.12	Departementet ignorerte advarsel	Papir
28.03.12	- Viser årvåkenhet	Papir
28.03.12	- Uklokt	Nett
28.03.12	«Fordi Umin-Felix kjenner hverandre privat gjør dette ekstra følsomt»	Nett
29.03.12	- Kan gi økonomisk fordel	Papir
29.03.12	- Irrelevant	Papir
29.03.12	- Kan gi økonomisk fordel for Tschudi Shipping	Nett
29.03.12	UD mener råd ikke var til for Støre	Nett
30.03.12	Får stryk	Papir
30.03.12	Støre får stryk i Tschudi-saken	Nett
31.03.12	Inne i varmen hos regjeringen	Papir
01.04.12	Driver butikk på nordområdekunnskap	Papir
01.04.12	- Forutsetningen for dette har vært et allmennyttig formål om å løfte kunnskap	Nett
04.04.12	212 x Tschudi	Papir
04.04.12	Naturlig med aktivt Tschudi Shipping Company	Papir
04.04.12	Tschudi nevnt tre ganger mer enn Rederiforbundet i UDs egne dokumenter	Nett
05.04.12	Forholdet til Audun har vært bra hele veien	Papir
10.04.12	- Støre er inhabil	Papir
10.04.12	Viktig å belyse hvordan eliten utøver makt	Papir
10.04.12	Derfor er Jonas Gahr Støre inhabil	Papir
10.04.12	- Støre er inhabil	Nett
10.04.12	- Vanlig for Støre å stå på sitt	Nett
10.04.12	- Viktig å belyse hvordan eliten utøver makt	Nett
10.04.12	Derfor er Jonas Gahr Støre inhabil	Nett
10.04.12	En test av habilitet	Nett
11.04.12	Støtter Støre-rapport	Papir
11.04.12	- Tar rapporten til orientering	Papir
11.04.12	Støtter inhabil-rapport om Støre	Nett
11.04.12	Venter ny Støre-vurdering	Nett
12.04.12	Tips oss	Papir
12.04.12	- Støre er utenriksminister og Ap-mann. Lysbakken var ingen av delene	Nett
13.04.12	- Bommer	Papir
14.04.12	Venn, men ikke nær venn	Papir

14.04.12	Åpner for ny vurdering i Stortinget	Papir
14.04.12	- Venn, men ikke nær venn	Nett
14.04.12	Ville selge politisk makt	Nett
14.04.12	Åpner for ny vurdering i Stortinget	Nett
15.04.12	Tschudi gikk foran	Papir
15.04.12	UD møtte med Tschudi først	Nett
16.04.12	Oppgir ikke all kontakt	Papir
16.04.12	- Bekymringsfullt	Nett
16.04.12	Oppgir ikke all kontakt	Nett
17.04.12	Sa ja to uker før søknaden ble skrevet	Papir
17.04.12	- Framstår som om Støre har redegjort ufullstendig for Stortinget	Nett
17.04.12	- Jeg har ikke løyet	Nett
17.04.12	- Støre mer lemfeldig med habilitetsreglene enn Lysbakken	Nett
17.04.12	Ga millionstøtte uten søknad	Nett
17.04.12	Åpner egen sak på Støre-millionene	Nett
18.04.12	Utenriksministeren inn på teppet	Papir
18.04.12	- Jens får svekket tillit ved å gjøre forskjell	Nett
18.04.12	- Opp til Stortinget å avgjøre Støres habilitet	Nett
19.04.12	Støre inn på teppet 7.mai	Nett
24.04.12	Fikk nei av Fabian	Nett
24.04.12	Tschudi stiller i Stortinget	Nett
25.04.12	Slik hjalp Støre Tschudi	Papir
25.04.12	Støre: Næringstreff med Tschudi ved «et par anledninger» Sannheten: Minst seks ganger	Nett
30.04.12	Fikk ripe i lakken	Papir
07.05.12	Stiller opp for Jonas	Papir
07.05.12	Dette knytter Tschudi til UD-millionene	Papir
07.05.12	- Så du mener kronprinsen står deg nærmere enn Tschudi?	Nett med video
07.05.12	Kontrollereren i større tvil om Støres habilitet	Nett med video
07.05.12	- Bemerkelsesverdig om Tschudi hadde gått inn i et prosjekt med seks millioner uten å ha interesse i det	Nett
07.05.12	Beskrev tettere vennskap til Støre	Nett
07.05.12	Derfor må Støre stå skolerett i Stortinget i dag	Nett
07.05.12	Stum Tschudi	Nett
08.05.12	Ny retrett	Papir
08.05.12	- Anger du, Støre?	Papir
08.05.12	- Sikkert ting jeg kunne ha gjort annerledes	Nett
09.05.12	- Habilitetsloven må endres	Papir
21.05.12	Krever ny habilitetslov	Nett
22.05.12	Krangler om Støre	Papir
22.05.12	- Uhørt overspill fra Kolberg	Nett
23.05.12	... men Krf tilgir	Papir
29.05.12	I dag må Støre svare for «flere unøyaktigheter om fakta» i Tschudi-saken	Nett med video

29.05.12	- Regjeringspartiene konkluderer altfor raskt når de frikjenner Støre	Nett
29.05.12	- Støre har feilinformert	Nett
29.05.12	Støre svarte på kritikken	Nett
14.06.12	Jenteforsvaret fikk avslag	Nett
06.08.12	- Det var en usedvanlig brutal mediekampanje. Ingen kommer umerket igjennom noe sånt	Nett
27.09.12	Foss på begge sider	Papir
28.09.12	UD gadd ikke svare Stortinget	Papir
28.09.12	UD gadd ikke svare Stortinget	Nett
01.10.12	Derfor må ALLE departementene svare på deres spørsmål i dag	Nett
02.10.12	Vil unngå Lysbakkens tabber	Papir
02.10.12	Slik skal hun unngå Lysbakkenfella	Nett
30.12.12	- De rødgrønne frykter ny lov	Papir
30.12.12	- Regjeringen frykter ny habilitetslov	Nett
	Totalt 218 saker	

Oslo 18.1.2013

Tore Bergsaker

SIGN.

Kjetil Magne Sørenes

Bjørn Steinar Kristiansen

SIGN.

Marie Melgård

SIGN.

Veslemøy Lode

Martine Aurdal